O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI MILLIY KITOB PALATASI
INV.№

МИЛЛИЙ ТИКЛАНИШ

Ўзбекистон Миллий тикланиш демократик партиясининг ҳафталик газетаси | 1999 йил, 10 март | 10 (183)- сон

ОЛЛОҲ ҚАЛБИМИЗДА, ЮРАГИМИЗДА

«Ўзбекистон раҳбари сифатида қандайдир ёвуз кучлар муқаддас ислом динимизни, ота-боболаримиз эътиқодини, мусулмон фуқароларимизни таҳқирлашига, жамиятимиз ҳаётига хавф туғдиришига ҳеч қачон йўл қўймайман. Бу вазифани ўзимнинг нафақат Президент сифатидаги, балки бир мусулмон инсон сифатидаги муқаддас бурчим деб биламан.

Юртимизда бугунги бунёдкорлик ишларимизда фаол қатнашаётган, давлатимиз сиёсатини қўллаб-қувватлаётган, ҳар ибодатида Ватанимиз тинчлиги, халқимиз омонлигини Яратгандан илтижо қилиб яшайдиган миллионлаб соф ниятли мусулмонлар бор. Уларнинг ўз диний эҳтиёжларини бундан буён ҳам эмин-эркин адо этишлари учун ҳеч қандай монелик қилинмайди. Мен бунга асло йўл қўймайман».

Ислом КАРИМОВ

«Туркистон-пресс» ахборот агентлиги мухбирининг саволларига жавобларидан

Ғафур ҒУЛОМ

МУҲАББАТНОМА

Оташин ишқдан тўлиқдир доимо жомим менинг,
Соядек ёнимда ёндош дўстим — илҳомим менинг.

Шом қуёшин шуъласидан бу тўқилган тўр эмас,
Зар балиқлардан умидвор ташлаган домим менинг.

Бу ғазални ёдлаб олу гулни уз, чаккангга тақ,
Мингта ошиқ, мингта маъшуқаларга инъомим менинг.

Умрнинг тонгин, кун ўрта чоғини хўп куйладим,
Нурли мисраларни кутгай бахтли оқшомим менинг.

Юзга кирмак мўлжал олсанг, сабр қил юз йилгача,
Қирқ ўғил-қизга бибидир гул-гуландомим менинг.

Тошкент оқшомин ёзиш ният эди, хуллас калом,
Шеър ёзмоққа фаранг Ғафур Ғулом номим менинг.

СЕРГАК БЎЛАЙЛИК, ТАЛАБАЛАР, МУДАРРИСЛАР!

Кимё фани Шарқ мамлакатларида вужудга келиб, ривожланганлиги тарихга маълум. Унинг тадқиқотларини бошлаб берган Миср, Месопотамия, Мовароуннаҳр олимлари ўз кучларини инсонлар соғлиғини яхшилаш, оддий моддалардан мураккаб моддалар олиш ва мамлакатларни обод қилишга йўналтирдилар. Улуғ алломаларимиздан бўлмиш Ибн Синони америкалик фантаст ёзувчи А. Азимов энг улуғ алкимёгарлардан бўлганлигини қайд қилади. Минг йил олдин Индонезия оролларида ўсувчи қамиш таркибида бўлган табоширни нонга қўшиб жароҳатга боғлаганда беморларнинг синган қўл ёки оёқларининг тез битишида кремний ва калций бирикмаларининг роли борлигини билган ватандошимизнинг ақл-заковатига тан бермай бўладими, ахир. Фан ва техника ривожланиб, кимёгарлар турли портловчи моддалар, ўқ-дори ва бошқаларни яратишди. Булар уруш ва ёвузлик қуролларига айлантирилди. Вақти-ки келиб атом ва водород бомбалари ҳам юзага келди. Япон халқи бу даҳшатли қуроллар қурбони бўлганлигига гувоҳмиз. Биз кимёгарлар фанимиз ривожи, дунёга машҳур олимларимиз ва корхоналаримиз билан ҳақли равишда фахрланамиз. Аммо афсусу надоматлар бўлсинки, ҳеч қачон — ҳатто уруш даврида ҳам заминимизда портламаган кимёвий моддалар овози яқинда шаҳримизни, қолаверса, тинч аҳолини ларзага солди. Меҳнаткаш халқимиз ва унинг йўлбошловчиси Ислом ака Каримов олиб бораётган тинчлик сиёсатини кўра олмаган бир тўда газандалар аллакимларнингдир йўл-йўриқлари билан хоинона ишга қўл уришди. Ёмон ният доимо барбод бўлғусидир, — бу ота-боболаримиздан қолган улуғ фикр. Халқни тўғри йўлдан чалғитиш, бузғунчилик ва мамлакатни вайрон қилиш ниятида бўлган бу ғаламислар мана энди ўз жазоларини оладилар, халқимиз ва жаҳон афкор оммаси буни талаб қилмоқда. Бу мудҳиш воқеадан бизнинг институтимиз жамоаси ҳам қаттиқ ғазабланди, ёшларимиз эса ҳамон нафратларини билдириб турибдилар. Илмий кенгашларимизда, гуруҳ ва факултет жамоалари йиғилишларида «Халқ сўзи» газетасининг шу йил 27 февралида босилган огоҳликка даъват сифатидаги «Феврал воқеалари» мақоласини ўқиб таҳлил қилмоқдалар, унга ўз муносабатларини билдирмоқдалар. Уруш қатнашчиси академик Карим Аҳмедов ёшларга мурожаат қилиб, уруш даҳшатларини, бомбалар портлаши остида қанчадан-қанча шаҳару қишлоқлар вайроналарга айланиб, миллион-миллион кишилар бегуноҳ ўлиб кетганлигини ачиниб эслади. Ўз сувимизни ичиб, нонимизни еб, бизни кўра олмаган душманларимизга эргашган бир тўда ғаламисларга муносиб жазо берилишини талаб қилди. Ҳар бир инсон ўз қадр-қимматини англаши, уни ерга урадиганларга зарба бериши, Ватан туйғусини ҳар дақиқада эслаб турадиган бўлиши кераклигини уқтиради ўз сўзида умумтехника факултети декани доцент Шавкат Нуриллаев. «Умид» жамғармаси орқали АҚШга ўқишга кетишга тайёргарлик кўраётган иккинчи курс талабаси Жўра Мирзамаҳмудов, аълочи талабалардан Ойбек Шокиров, Севара Носирова ва бошқалар ғанимларнинг юртбошимизга суиқасд қилиб, аҳил халқимиз орасига низо, разолат солмоқчи бўлишганини, аммо шармандалари чиқиб эндиликда «сичқоннинг ини минг танга бўлиб» номардларча қайси тешикларга беркиниб юрганликларини қораладилар. Улар бундан буён янада яхши ўқишлари, аъло хулқ ва жамоат ишларида фаол қатнашишлари билан ҳурматли Президентимиз атрофида янада жипсроқ бўлиб ҳаракатланишга сўз бердилар. Улар ҳушёр бўлиш, огоҳлик ва сергаклик ёшларнинг доимий йўлдоши бўлиб қолишига ишонч билдиришди.

Жамоамиз Президентимиз Ислом Абдуғаниевич Каримовнинг: «Огоҳ бўлинг, одамлар!» — деган даъвати қалбларимизда ҳамиша бонг уриб туриши кераклигини англаб, миллий кадрлар етиштириш ишида қатъий туриб меҳнат қилмоқда.

Асқар ОРТИҚОВ,
Тошкент кимё-технология институти озиқ-овқат факультети декани, техника фанлари доктори, профессор,
Қудрат АҲМЕДОВ,
институт умумий ва аналитик кимё кафедраси мудири, кимё фанлари доктори, профессор, олий таълим аълочиси

Бу ниҳол яқинда гуллайди чунон,
Унинг эгаси ҳам боғбони инсон!

САБОТ

Феврал ойида бўлиб ўтган мудҳиш воқеалар бутун мамлакатни ларзага солди. Президентимизнинг оқил сиёсати туфайли эришилган Ўзбекистон мустақиллигининг энг қадрли ютуғи — халқимиз тинчлигига зиён келтирилди.

Ўзбекистондаги ижтимоий-сиёсий барқарорлик айрим ғаламис кучларга ёқмади, шекилли. Шунинг учун ҳам улар мамлакат Президенти жонига суиқасд уюштирдилар.

Кутилганидек, ўзбек халқи мана шундай оғир ҳолатда ҳам саросимага тушмади, жуда кучли сабот кўрсатди, ўз Президентига содиқлигини намойиш этди.

Террористлар ва уларнинг тарафдорлари томонидан Президентга уюштирилган суиқасдни Ўзбекистон халқига, унинг мустақиллигига, бизнинг келажагимизга бўлган суиқасд сифатида қараш керак.

Тошкентда террористик ҳаракатларни амалга оширганлар нотўғри йўлга, нотўғри ақидага илашиб қолган мутаассиблардир. Шубҳа йўқки, уларнинг ҳаммаси қўлга олинади ва қилмишларига яраша адолатли жазоланадилар. Лекин ўз-ўзидан шундай савол туғилади: нима учун булар шундай қабиҳ ишга қўл уришди? Ахир, улар ўзимизнинг ўзбек оилаларида туғилишган, ўзимизнинг мактабларимиз ва олий даргоҳларимизда таълим олишган, ниҳоят, ўз орамизда, маҳаллаларда яшашган-ку? Бу ҳодиса ҳали бизда оилада, мактабларда, олий ўқув юртларида, маҳаллаларда ғоявий-ахлоқий тарбия масалаларида кўпгина жиддий муаммолар мавжудлигини кўрсатди.

Президент ўзларининг чиқишларида ёшларимизни ҳеч кимга бермасликларини, улар ўз фарзандларидай эканлигини такрор ва такрор қайд этдилар. Биз ҳаммамиз фарзандларимиз тарбияси билан жиддий шуғулланишимиз лозим, акс ҳолда биз Ўзбекистоннинг порлоқ келажагини анча орқага суриб қўйишимиз мумкин.

Ўз Ватанига нисбатан содиқ, фидойи бўлган ёшлар мамлакатимизнинг миллий тикланишини амалга оширишга қодирдирлар, бу эса Ўзбекистон мустақил ривожланишининг асосий вазифаларидан биридир.

Террористик ҳаракат ташкилотчилари кўп нарсага умид қилган эдилар. Бироқ улар на Президентни, на ўзбек халқини таҳликага сола олдилар. Аксинча, халқ бамайлихотирлик, беғамлик кайфиятидан уйғонди, жуда эҳтиёткор ва сергак бўлди, ва энг муҳими, Президент атрофида янада жипслашди. Бугунги энг асосий вазифа террор ташкилотчиларини топиш ва уларни одил жазолашдир. Бегона ўтни таг-томири билан суғуриб ташлаш керак.

Озод ОТА-МИРЗАЕВ,
профессор

ОГОҲЛИК САБОҒИ

Шу йил 16 феврал куни жумҳуриятимиз пойтахтида рўй берган машъум воқеалар бутун халқимиз қатори ёш авлод таълим-тарбиясига масъул бўлган биз ўқитувчиларни ҳам қаттиқ ҳаяжонга солди.

Хўш, бу террорчилик ҳаракатининг бош ташкилотчилари кимлар эди? Уларнинг асло кечириб бўлмайдиган қабиҳликка қўл уришдан асл мақсадлари нима эди? Юртбошимизга суиқасд уюштириш орқали оддий одамларни қўрқитишми? Тинч меҳнат ва ижод билан машғул юртимиз ҳаётини издан чиқаришми?

Албатта, ҳали вақти-соати келади — бу янглиғ аччиқ саволларга аниқ жавоб топилади. Негаки, бу қайтар дунёда ҳеч нарса — яхшилик ҳам, ёмонлик ҳам изсиз кетмайди. Ҳар ким нимаики топса, ўзидан топади. Ёмонлик ва адоват уруғини сочган одам ҳам ўз қилмиши самарасини ўради.

Бу — табиий! Лекин мени бошқа бир ўй-фикр кўпроқ изтиробга солади: ғанимлар-ку, ўз номи билан ғаним. Ёвуз кимсалардан ҳаргиз яхшилик, меҳр-мурувват кутиб бўлмайди. Аммо душманга разил ниятларини рўёбга чиқариш учун кўмаклашганларни нима жин урди? Ахир, улар бизга етти ёт бегоналар эмас, аслида ўз миллатимиз вакиллари-ку! Бас, шундай экан, нима учун ғаламислар қутқусига учдилар? Қандай мақсадда халқимизга қарши қўл кўтардилар? Бу билан фақат ўз ҳаётларини барбод қилдиларми? Йўқ, ота-оналари, ёру биродарлари юзини ҳам тоабад ерга қаратдилар, миллатимиз шаънига иснод келтирдилар.

Начора, сигирнинг оласи ташида, одамнинг оласи ичида бўлади. Биз бу оддий ҳақиқатни зинҳор-базинҳор унутмаслигимиз, бегуноҳлар қони тўкилган фожиадан тегишли сабоқ чиқариб олишимиз шарт! Энг аввало, ёшларимизни ҳар жиҳатдан билимли, баркамол инсонлар қилиб тарбияламоғимиз, улар онгига мудом эл-юртга муҳаббат, Ватанга садоқат ғояларини сингдириб бормоғимиз зарур. Токи, юртбошимиз бот-бот уқтирганидек, фарзандларимиз биздан кўра ақлли, илмли ва маърифатли бўлсинлар. Мавриди келганда, Халқ, Миллат ва Ватан каби муқаддас тушунчаларни нотўғри талқин қилувчи, Истиқлолимиз ва Мустақиллигимиз ғояларига тескари тарғибот-ташвиқот ишлари олиб борувчи жоҳил кимсаларга ўз ўрнида ва ўз вақтида кескин зарба бера олсинлар.

Қадимги тошбитиклардан бирига «Беклар илмсиз бўлганликлари боис алдандилар» деган сўзлар муҳрланган. Шу тариқа билимсизлиги, маънавият ва маърифатдан йироқлиги оқибатида ўз Ватанини босқинчилар қўлига топшириб қўйган туб жой аҳолиси айбланган.

Ишончим комилки, биз бундай хатоларни такрорламаймиз. Эркимизни, ҳақ-ҳуқуқимизни, ўзлигимизни бегоналар қўлига ишониб топширмаймиз. Чунки Истиқлолнинг ойдин йўлидан дадил одим отаётган мамлакатимизда ёшларимизнинг эркин-эмин ўсиб-улғайишлари,пухта билим олишлари, ўзлари хоҳлаган касб-ҳунарларни эгаллашлари учун барча шарт-шароитлар муҳайё этилган. Энг муҳими, ўғил-қизларимизда дунёни англашга иштиёқ, амалга ошираётган ишларимиз самарасига қатъий ишонч бор. Ўтган ҳафта лицейимизда «Халқ сўзи»да эълон қилинган «Феврал воқеалари» мақоласи муҳокамасига бағишлаб ўтказилган очиқ дарслар чоғи бунга яна бир бор амин бўлдим. Бу мулоқотлар, назаримда, «Огоҳлик сабоғи»га айланиб кетгандай бўлиб туюлди. Мен жумладан ўзим раҳбарлик қилаётган 11-»Б» синф ўқувчиларининг гап-сўзларини, теран мулоҳазаларини тингларканман, қалбим ғурурга тўлди. Шунда қатъий бир хулосага келдим: «Ўтмиши буюк, келажаги ёрқин халқнинг юки ҳеч қачон ерда қолмайди. Ёшлари ҳушёр ва синчков, дадил ва журъатли, изланувчан ва ҳаракатчан миллатнинг йўлини тўсиб, иродасини букиб бўлмайди!»

Дилором ҲАЙДАРОВА,
Тошкент шаҳридаги 300-лицейнинг она тили ва адабиёт фани ўқитувчиси

БУ ҚЎПОРУВЧИЛИК ЎТМИШНИ ЭСЛАТДИ

Дилимдаги сўнгсиз саволларга жавоб излаб, воқеанинг ижтимоий илдизларига разм соламан. Мустабидлик тузумидаги қатлиомларда Беҳбудий, Фитрат, Чўлпон, Қодирийдек даҳо фарзандлари бўлган халқ нега уларни асрай олмади? Ўша даврдаги ўз раҳбарларини нега кечувда зўрлаб алмаштиришларига томошабин бўлиб турди? Ўзбекистон номини улуғлаган не-не адиблар нега тинимсиз таъқибларга учрадилар? Ўзбек халқи истиқлолгача бўлган даврда нега бу қадар камситилди? Ҳатто таълим дарсликларининг шаклу шамойили, мазмун-моҳиятигача нега фарқланди? Қишлоқ мактабларининг ўқувчилари бир ўқув йилида атиги уч-уч ярим ой ўқиб, қўйингки, ҳатто «энг улуғ байрам» аталган инқилоб кунлари ҳам «далада байрам» деган баҳона билан ишдан бўшатилмади? Заҳри қотил — дефолиант, десекантларни дала меҳнаткашлари устидан «билмай» сепиб юборганлар ёки яна шу пайкалларга «суръат»ни пасайтирмаслик учун эртасигаёқ ҳашарчиларни қўшиб ҳайдаб киритганлар ўз қилмишлари учун нега ҳеч қачон жавоб бермадилар? Ва ниҳоят маҳаллий миллат ичидан не азобларда етишиб чиққан халқпарвар кадрлар нега муттасил «тозаланиб», «қиртишлаб» турилди? Минг азобу уқубат билан қишлоқ мактабларини битирган йигит-қизларга фуқаролик паспорти олиш учун қишлоқ кенгашларида маълумотнома беришни норасмий тарзда ўша пайтда нега таъқиқлаган эдилар? Бу қишлоқ ёшларини ўз қишлоғига бир умр қул қилиб боғлаб бериш эмасмиди? Куни кеча — 1989 йилда Фарғона шаҳар саркотиби Лихолат қишлоқдан шаҳар корхоналарига ишга олмасликни ўз қарори билан ман қилганлигини қандай баҳолаш, қандай кечириш мумкин? Ҳатто шаҳар, район ва област бош даргоҳлари биноларига ўша замонлар қаттиқ ҳадик билан қараганларимиз энди ёдимиздан чиқдими? Ислом олами уламоларининг қулоғи азон, пешонаси меҳроб кўрмай беркиниб, ибодат қилганликларини унутиб бўладими? Ёхуд кун-ун далада меҳнат қилиб, яна бир ёки бир неча метр пахта майдонида сув кўллаб қолгани учун сувчилар Мирзачўлга кўчирма қилинганликларини унутиб бўладими? Буларнинг барчасига батамом хотима берган, дини, тили, миллий давлати бўлган «халқни — халқ, миллатни-миллат қилиб», асорат ботқоғидан маънавият ва маърифат осмонига олиб чиққан ахир ким? Аввало Яратган, Ўзи берган юртбошимиз раҳнамолигида эришилган мустақиллик, эрк, озодлик, тинчлик, тотувлик ималигини бугун ким идрок этмайди? Булар қадрини қорни билан ўлчовчилар, инсон деб аташга тил бормайдиган, ўз манфаати учун наинки ота-онаси, балки муқаддас Ватани, миллатини ва миллий манфаатларини сотганлар. Ҳа, бебаҳо замонимизда тилларанг бошоқлар ҳам «қаровсиз қолса» улар орасида бадбўй алафлар ҳам ўсади. Шу йилнинг бошида хизмат сафари билан Фарғона вилоятининг Ўзбекистон туманида бўлганимда оталар билан суҳбатда: «болам тинчлик, осойишталик деган сўзларни гапирар эканмизу маъносини тўла англаб етмас эканмиз. Қўшни Хўжанддаги нотинчликлар кўзимизни очди. Тинчлик ва осойишталик нақадар бебаҳо неъмат эканлигини тўла англаб етдик. Биздан олдин ўтган боболаримиз: «Оч бўл, яланғоч бўл, лекин оч бўлсанг ҳам, тинч бўл» — деб бежиз айтмаган эканлар», деб юртбошимизга омонлик тилаганлари ёдимда. Мустақил Республика Президентига жаҳон андозалари бўйича муқобиллик асосида сайлов ўтказилганда, орамиздаги айрим сигаретини ҳам тилаб чекадиган вайсақилар таксиларга суратларини ёпиштириб, қандай изғиганлари кўз олдимдан ҳамон кетмайди.

Хўш, бу субутсизларни садақа билан ким таъминлаган? Демократия, ҳурфикрлик ҳуқуқига аввало фуқаролик бурчини бажарганларгина ҳақли бўлади, деган оддий тушунчани унутган, ўз нафси овораси учун ҳар қандай қабиҳликка тайёр бу кимсаларни қайси шайтони лаъин йўлдан урди? 16 феврал воқеалари бизни муқаддас мақсадимиз манзиллари сари йўлимизда чақиртиканаклар ҳам учраб туришидан огоҳ этади. Юртбоши айтганларидек, «ғояга қарши фақат ғоя билан» очиқ, мардона курашга ҳамиша шай бўлиб туришимизни озод ҳаётимизнинг ўзи тақозо қилади. Барча илдизлар яна тарбияга боради. Негадир «ўсмирни» чорраҳадаги йўловчига ўхшатгим келади. Унинг ким бўлиши — кимга эргашишига боғлиқ. Ва яна ўз ортидан кимларни эргаштира олишига ҳам боғлиқ. Биз ёшларимизни мустақиллик, она-Ватанга муҳаббат, озодликни ҳар томонлама қадрлаш руҳида тарбиялашни бир зум ҳам назардан қочирмайлик.

Омон ҲОШИМОВ

ФАРҒОНА

ЁВУЗЛИКНИНГ КЕЛАЖАГИ ЙЎҚ!

Зулматдан чиққан одам нур қадрини ҳаммадан ҳам яхшироқ билади. Ва энг асосийси, у зулматни нурдан зарра-заррасигача фарқлай олади. Биз узоқ йиллик истибдод зулматидан ўзини халос қилган, дунёқараши ёришган халқмиз, миллатмиз. «Феврал воқеалари» мақоласи юртга хиёнат иши — террор заминида яна бир зулмат доми, экстремизм илдизлари қандай чатишиб ётганлиги устида ҳаммани бирдай ўйлатади.

Ўқувчиларимиз ҳам бу хусусда ўз мулоҳазаларини билдирадилар. Фарзандларимизнинг идроки тиниқ, фикрлари чақмоқдай, улар чиндан ҳам, истиқлол болалари, ёвуз кучларга нафрати гулдираб турибди. «Ёвузликнинг келажаги бўлмайди, биз ҳеч қачон уларники бўлмаймиз», — дейди улар. Демак, тарбиямиз акс-садо беряпти. Ватанимиз қанчалар ёруғ, мана шу ўсмир-ёшларимизнинг юрак порлашлари уни янада равшан этади.

Зарафшон МАТЁҚУБОВА,
ўқитувчи

Деҳқон далага чиқди

Бир ўқ атрофида айланар дунё

ШЕВАРНАДЗЕ ТОШКЕНТДА

8 Март куни кечқурун Грузия Президенти Эдуард Шеварнадзе Тошкентга икки кунлик иш сафари билан келди. У Ўзбекистон Президенти Ислом Каримов билан учрашди. Икки мустақил мамлакат раҳбарлари терроризм, қўпорувчиликка қарши кураш, минтақавий ва умумжаҳон хавфсизлиги, МДҲни ислоҳ қилиш муаммоларини муҳокама этадилар.

ГЕНЕРАЛ ЎҒИРЛАНДИ

Жума куни Россия ички ишлар вазирлигининг Грозниййдаги мухтор вакили генерал-майор Шпигун номаълум кишилар томонидан ўғирланди. Россия ички ишлар вазирлигининг маълумотича, ҳозир Чеченистонда 700та Россия ва 6 ажнабий давлат фуқаролари гаровда сақланяпти.

Генерал Шпигунни дала командири Шомил Басаев одамлари олиб қочган деган миш-мишлар юрибди. Чеченистон теварагидаги Россия қўшинлари жанговар ҳолатга келтирилди. Москва чегараларини ёпиб, иқтисодий қамал ҳақида сўз юритмоқда. Чеченистондаги Россия вакиллари бу ерни тарк этдилар.

ЭСТОНИЯДА САЙЛОВЛАР

Эстонияда умумий сайловлар бўлиб ўтди. Янги парламентда ўнг марказ иттифоқи кўпчилик ўринни эгаллади. Бу иттифоққа ислоҳотлар партияси, ота юрт партияси ва ўрта йўл партияси киради. Эстония конституциясига кўра мамлакат Президенти Ленарт Мери янги бош вазир номзодини кўрсатади ва унга ҳукуматни шакллантиришни топширади.

● Камчаткада жудда қаттиқ ер қимирлади. Қурбонлар йўқ.

● Қурд ишчи партиясининг ҳарбий қаноти ғалаёнчилари Ҳаккари вилоятида Туркия вертолётини кўчма зенит қурилмаси воситасида уриб туширдилар. 20 киши ҳалок бўлди. Чегара яқинидаги Улудара деган жойда жангарилар турк соқчи қисмига тўсатдан ҳужум қилдилар. 8 аскар ҳалок бўлди ва 11 киши жароҳат олди.

● Бангладешнинг ғарбидаги Жисур шаҳрида концерт чоғида икки бомба портлаб, олти киши ўлди, 200 киши яраланди. Полиция бу ваҳшийликни диний экстремистларнинг иши деб баҳоламоқда.

● Машҳур Америка кинорежиссёри Стенли Кубрик 70 ёшида қазо қилди. У «2001 йил коинот саргузаштлари», «Спартак», «Бурама норинж» сингари улуғ филмлар яратди. У кейинги йилларда «Кўзни катта очиб» деган филм устида ишламоқда эди.

ЎЗЛИКНИ АНГЛАМАСЛИК ЁВУЗЛИКДИР

ФЕВРАЛ ВОҚЕАЛАРИ ТАҲЛИЛИ

Республикамиз пойтахтида 16 февралда содир этилган мудҳиш воқеа — жиноятчилик оқибатидаги қалб жароҳатлари ҳар бир кишини ўйлашга, фикрлашга, мулоҳаза қилишга, таҳлил этишга ундайди. Унга муносабат билдириш, тегишли хулосалар чиқаришга даъват этади.

Инсоният пайдо бўлибдики, унинг хулқи, хатти—ҳаракатида икки зид хислат — яхшилик ва ёмонлик, бунёдкорлик ва ёвузлик, адолат ва адолатсизлик бирга яшаб келади. Бир қараганда булар абадийдек, гўё доимо бўлган ва шундай бўлиб қоладигандек кўринади. Аммо, шундайми? Инсоният нега бундай ёвузликка қарши курашда ожизлик ҳам қилмоқда? Кутилмаганда зарба бериш, қўпорувчилик, таҳдидлар уюштириш, ўзларининг энг қабиҳ ниятларини мамлакатнинг сиёсий етакчисига қаратиш — унга суиқасд қилиш орқали танланган тараққиёт йўлига раҳна солиш, халқлар онгида, тафаккурида ишончсизлик, умидсизлик, қўрқув ҳиссини уйғотиш, халқнинг мустақилликка, эркига бўлган сайи-ҳаракатидан қайтаришга ундаш, қонунга зид, хуфёна уринишларининг сабаблари нимадан иборат бўлиши мумкин?

Бундай уриниш иштирокчиларининг «социал-маънавий қиёфаси» қандай? Қандай тоифадаги инсонлар бундай қабиҳ ниятлар билан яшайдилар?

Улар кимлар? Қайси оиланинг фарзанди? Ватан, миллати борми? Туйғулари-чи? Ёки улар фарзандлик туйғуларидан маҳрум, ҳеч кимни танимайдиган ва тан олмайдиган манқуртлармi?

Мудҳиш воқеа мустақилликнинг 8-йилида содир бўлди. Демак, қўпорувчи кучлар, уларнинг ниятлари, мақсадларига мустақиллик ғояси, эркин, ўз хоҳиш-иродасига мос яшаш, Ўзбекистоннинг мустақиллик туфайли белгилаб олган ўзига хос тараққиёт йўли, бу йўлда эришилган ва эришилаётган ютуқлар, тенглик ва барқарор ҳаёт — яратувчилик, бунёдкорлик ишлари маъқул эмас, улар ҳавас ва фахр туйғусининг ўрнини ҳасад эгаллаган кимсалардир.

Уларнинг қалбларини чулғаб олган ҳасад, нафс балоси, ўз манфаатининг қули бўлиш, мудроқлик иллати шундай ёвуз ниятли кучлар билан бирлашишга ундаган. Ўзларининг ёвуз ниятларини амалга ошириш учун энг қулай пайтни кутиб, Мустақиллик майдонида, мамлакат раҳбари ҳамда бошқа раҳбарлар жам бўлган жойни мўлжал олишлари уларнинг уюшганлик даражасини, ҳамда аниқ, сиёсий мақсадларни кўзлаганликларини кўрсатади.

Ҳаётда бахтли тасодифлар бўлади. Шундай тасодиф туфайли муҳтарам Президентимиз соғ-омон қолдилар, ёвуз кучлар қабиҳ ниятларига эриша олмадилар. Бу халқимизнинг бахти борлигини кўрсатади. Эзгулик, яхшилик яна ёвузлик устидан ғалаба қилди. Аммо, бу қабиҳ иш натижасида бегуноҳ инсонлар қурбон бўлди, қалблар жароҳатланди. Айрим оилалар ўз яқинларидан жудо бўлди. Албатта, халқимиз, эл-юрт, мамлакат бундай пайтда ҳеч кимни якка қўймайди. Уларни қўллаб-қувватлайди, доимо бирга бўлади. Аммо, кўнгилга тинчлик бермайдиган иккинчи бир жиҳат шундан иборатки, бу қабиҳликни амалга оширишга ҳаракат қилган кимсаларнинг, Ўзбекистон, ўзбек халқининг фарзанди эканлиги, ўзбекка мансублиги?!

Сизу биз билан бир Ватанда яшаган, фақат, сиз билан биз — бу улуғ — кун — мустақилликни фахр билан кутганда, тантаналар қилганда, унинг ютуқларини кўриб фахрланганда бундай ёвуз кучлар эса аксинча «ич-ичидан ғайрга тўлган, ҳасадлари ортган, ўзлари сингари ота-онани танимайдиган, Ватан ва миллат туйғусидан маҳрум бўлган, манфаат учун унга истаган пайтда тош отиш, сотиш, ҳатто зўравонлик йўли билан йўқотишни кўзлаган бадният кимсалар билан тил бириктирганлар.

Душманнинг хавфлиси ҳам унинг ўз орангдан чиққани, сирдошлик қилиб «сир олганидир». Бундайларга хуфёна қўллайдиган, рағбатлантирадиган кимсалар эса, ҳам ота, ҳам она бўлиб кўринади. Уларнинг маҳалласи ҳам, Ватани, миллати ҳам унга сариқ чақа бериб, мадад бўлаётган, қўллаб-қувватлаётган, турли хил хомхаёлларга ундаётган, қуруқ ваъдалар бериб ёллаётган кимсалардир. Лекин, фожиа шундан иборатки, улар буни англай олиш фаҳм-фаросатидан, ақл-заковатидан аллақачон маҳрум бўлиб «қопқонга» тушган. У ёғи фақат ижро этиш ... ёки ... Уларнинг заиф жойи ҳам шундаки, улар танлаган йўл жиноят, мақсад эса сароб...

Бўлган воқеа, мустақилликни ва мустақил яшашни ёқтирмайдиган муайян, ёвуз ниятли кимсалар билан яшаб юрган гуруҳлар борлигини кўрсатади. Уларнинг мақсадлари аниқ, лекин «хатти-ҳаракатлари», улар яшаётган «инлари», ҳамда уларнинг ҳамтовоқлари, маслакдошлари, зимдан қўллаб-қувватлаб турган кучлар, уларнинг таркиби тўла аниқ эмас. Улар фақат пинҳона фаолият кўрсатиш билан, ўрни келганда инсонийлик, меҳр-оқибат, яхшилик ва эзгулик, маҳалладошлик туйғуларидан ҳам ўзларининг ёвуз ниятлари йўлида фойдаланишда усталик қиладилар. Лоқайдлик, бефарқлик иллатлари ҳам ўрни келганда уларнинг фойдасига ишлайди. Бугун, бундайларга нисбатан лоқайд бўлиш мумкинми?

Кўриб кўрмасликка олиш ёки уларга бефарқлик билан қараш қандай ёмон оқибатларга олиб келиши мумкинлигини англаш қийин эмаску? Бугун ким-кимга инсонийлик кўрсатаяпти, аввало унинг кимлигини билиш, суриштириш зурур эмасми?

Ўзбекистонга ҳамма хайриҳоҳ, ҳамма фақат дўстлик кўзи билан қарайди, бошқа ниятлари йўқ, фақат эзгулик, яхшилик қилиш керак дейиладиган бўлса, бундай фалсафа панд бериб қўйиши мумкинлигига яна бир бор иқрор бўлдик.

Мустақиллик туфайли Ўзбекистон очиқ демократик жамият қурмоқда. Дунё билан боғланди. Дунёда ўз ўрнига, салоҳиятига эга бўлиб бораётир. Аммо, мустақиллик берган имкониятлардан ҳамма ҳам фақат яхши ниятларда фойдаланмоқда деб ким кафолат беради?

Мақсадлар, мафкуралар ўртасидаги хилма-хиллик ўзаро курашларни содир этмоқда. Айтайлик, ислом дини ниқоби билан кириб келган турли хил экстремистик кучлар ҳаракатларининг асл мақсадлари нимадан иборат эканлиги маълум. Ёки «Иттифоқ»ни тиклаш хомхаёллари, унга бўлган айрим мойилликлар, «2» лик, «4» лик иттифоқига даъват этишлар қандай мақсадни кўзлаяпти? Бундай уринишлардан кўзланган мақсадни ҳамма ҳам тушуниб етяптими?

Кимларнингдир ана шуларнинг таъсирига тушиб қолаётганлигининг сабаби нимада? Фақат моддий қийинчиликлармi? Фақат моддий жиҳатдан қийналаётганлар, муҳтожлар шунга хайрихоҳ бўлаётирлармi? Буни ягона сабаб деб, унга тўлиқ қўшилиб бўлмайди. Балким, ҳаётни, яшаш маъноси ва мазмунини фақат моддият билан боғлаб тушунадиган, инсон қадр-қимматини ҳам, Ватан ва миллатини ҳам фақат «моддийлик» фалсафаси билан ўлчаётганлар, маънавиятдан йироқ, маънан қашшоқ, ҳали онги ва тафаккурида умуммақсад, миллий ғоя уйғонмаган, ўзлигини англамаган кимсалар адоват, ғашлик, ғалаён уруғини сочаётгандир.

Ҳаётда фақат «тирикчилик фалсафаси» билан яшаётган инсонни маънавий жиҳатдан комил, етук, ўзлигини англаган инсон деб бўлмайди. Маънавий жиҳатдан мустаҳкам бўлмаган, қалбида Ватан, миллат тақдирини ўз тақдири деб билмаган, ўзлигини тўла англамаган инсонлар билан кучли жамият қуриш мушкул. Ўзлигини англаган, ўз фалсафасига эга бўлган, эркин фикрлайдиган, салоҳиятли, Ватани ва халқининг ўтмиши, бугуни ҳамда истиқболи учун ўзини дахлдор деб билган, фидойи, шижоатли, қатъиятли, ўз қадри, орномусини ўзгалар қўлига, иродасига бериб қўйишдан номус қиладиган эркин инсонларга таяниб кучли жамият қуриш мумкин.

Бундай инсонлар ўзига ҳам бефарқ эмас, ўзгаларга ҳам лоқайд қарай олмайди. Кўриб кўрмасликка, билиб билмасликка олиш, «менга нима ёки мен — сенга, сен — менга тегма» фалсафаси билан яшай олмайди. Мустақиллик даврида бундай яшаш гуноҳ. Халққа нисбатан, миллатга нисбатан, Ватан ва мустақиллик, унинг кечаги куни, бугуни ва истиқболи, эртанги авлод олдида ҳам гуноҳ.

Бугун онг ва тафаккур уйғонди. Уйғоқ тафаккур эгалари бу йўлда ҳамжиҳат бўлиб, фидокорлик кўрсатишлари мустақиллик талабидир. Мустақил ҳаёт фалсафаси ана шундай, ундан бошқача бўлиши мумкин эмас.

А. Фитрат «Ватан менинг жону таним саждагоҳимдур. У менинг тўлин ойим, тинч-омоним, иззатим, шарафим. Каъбам, қибламҳамда гулистонимдир» деб ёзган экан. Ватанини ўйламаган, унга тажовуз қилишни ўзига эп кўрган кимсанинг вужуди — жонсиз, саждагоҳи ҳам, каъбаси ҳам, қибласи ҳам йўқ. Уни билмайди. Бундай кимсалар бу инсоний маънавий-руҳий оламдан ажралиб қолган «вужуд», холос.

Демак, ёвузлик, қабиҳ ниятли кишилар, ўзлигини англаш туйғусидан, Ватан миллатпарварлик ғояларидан маҳрум бўлган, ўз манфаатини ҳамма нарсадан устун қўядиган худбинлик иллати негизида пайдо бўлади;

Иккинчидан, бундай одамлар доимо ўзида ожизлик сезади, яшашнинг энг қабиҳ, ёвуз йўлини танлайди. Ўзи сингариларга таянади, улардан мадад кутади; учинчидан, улуғ мақсадларга хайрихоҳ бўлмаган, ичдан мамлакатни заифлаштиришга уринувчи кучлар эса, айнан шундай кимсаларни излайди, улар билан шерикчилик қилади. Тўртинчидан, бугун ўзлигидан ажралиб қолган кимса, энди Ватан, миллат, ҳатто ота-она олдидаги фарзандлик бурчини ҳам унутади. Ўз хоҳиш-иродаси билан эмас, «ўзга ёвуз кучлар» таъсирида ишлай бошлайди. Маънавий заифлик ва қашшоқлик, ўзлигини унутиш, лоқайдлик уларни шу йўлга осонгина етаклаб боради.

Шундай экан, ҳар бир оила, маҳалла, таълим-тарбия муассасалари ҳеч бир кишига бефарқ қарамаслик, ўз қобиғида яшамаслик чора-тадбирларини кўришлари зарур. Бу мамлакат олдидаги фуқаролик бурчини, ўз инсонийлигини англаб яшашга ўргатади, кучига — куч қўшади. Мамлакатда бефарқлик, лоқайдлик иллатлари қанча йўқ бўлса, у мамлакат шунча мустаҳкам бўлади.

Мустақиллик туфайли Ўзбекистонда теран, уйғоқ онг ва тафаккурга эга, соғлом фикрлайдиган, мустақилликни, эркинликни чуқур идрок этадиган, эл-юрт, мамлакат ва Ватан туйғуси баланд, миллатпарвар, фидойи инсонларнинг янги авлоди шаклланмоқда. Президентимиз фикрлари билан айтганда, «озод, ўз ҳақ-ҳуқуқларини яхши танийдиган, боқимандаликнинг ҳар қандай кўринишларини ўзи учун ор деб биладиган, ўз кучи ва ақлига ишониб яшайдиган, айни замонда ўз шахсий манфаатларини халқ, Ватан манфаатлари билан уйғун ҳолда кўрадиган комил инсонлар»дир.

Мамлакатимиз ана шундай инсонлар билан кучли. Уларга таянган ҳолда улуғ мақсадларни, эзгу ишларни амалга оширмоқда.

Ибодулла ЭРГАШЕВ,
сиёсий фанлар доктори, профессор

БУРЧИМИЗНИ ЎТАЙМИЗ

«Феврал воқеалари» мақоласи ва ОАВидаги жуда кўп бошқа чиқишлар, Президентимиз нутқлари барчани, шу жумладан, биз — милиция ходимларини ҳам қабиҳ қўпорувчилик ҳаракатлардан кўзланган ғараз мақсадларни янада чуқурроқ англашга, ушбу мудҳиш воқеа атрофида кенг, таҳлиллар билан мулоҳаза юритишга, ваҳшийликнинг сиёсий негизларига етиб боришга диққатимизни қаратади. Биз осойишталигини қўриқлаётган шу тоза замин — она-юрт одамларининг нафақат жисму жони, фароғатини, балки тафаккурини ҳам асраб-авайлаш зарурлигини ҳар қачонгидан кўпроқ ҳис қилиб турибмиз. Чиндан ҳам, Ўзбекистон Президенти раҳбарлигида амалга оширилган истиқлол қадримизни англатди, ўз қадримизга тенг қилди, шу боис халқимиз тўғри фикрлайди, оқ-қорани ажрата билади, ҳар хил ёвуз кучларнинг қутқусига учиб кетавермайди. Ахир, эл назарида қадри йўқлар қилди бу ишни. Айни пайтда ҳаммамиз бирлашувда собит эканмиз, элимиз ёвуз кучларга қарши ички ишлар ходимлари билан бир фикрда, бир ҳаракатда, бир мақсадда турибди.

Биз бурчни англаш, бурчни аъло даражада ўташ Ватан муҳофазаси, тинчликни сақлашда нақадар муҳимлигига яна бир карра ишонч ҳосил қилдик. Инсонга Ватан ишончини оқлашдан ҳам ортиқ саодат йўқ.

Анвар АЛИҚУЛОВ,
милиция лейтенанти

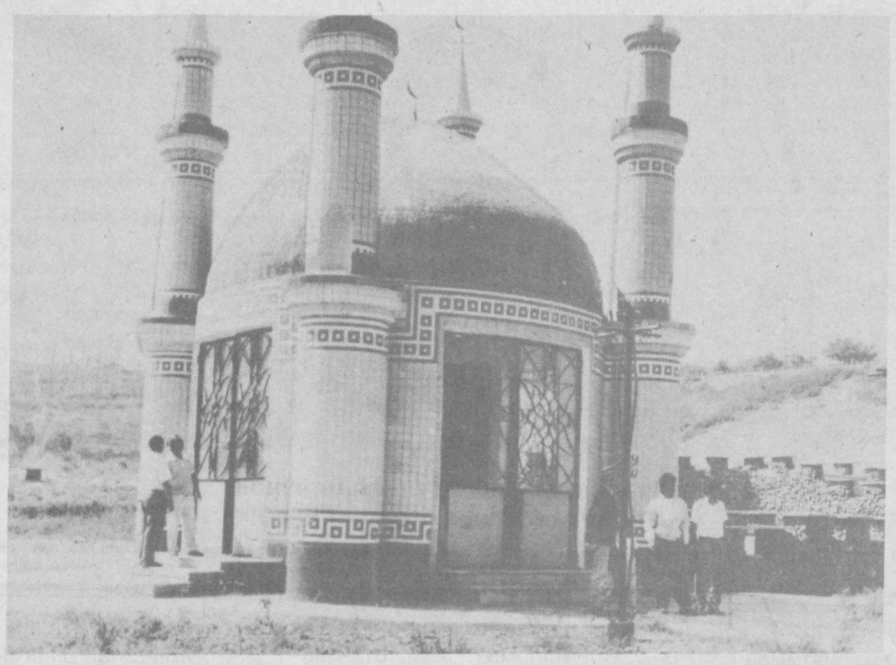

ДУОЙИБАД!

Дуойибад деган сўз бор. Ёмон қарғиш дегани. Ота-онасига, юртига қарши борганлар ана шундай дуойибадга учрайдилар. Юртнинг тинчини бузганларга бундан ортиқ қисмат йўқ. Бойликка учиб, ўз элига қарши борган, ёлланган кимсаларнинг қора ниятлари эркни таниган озод кишиларимизнинг иродасига энди бас келолмайди, йўлдан чалғитолмайди.

Мен юртимизни эндигина мевага кираётган улкан бир мевали боғга қиёслайман. Биз бу боғга довул ораламаса деймиз. Лекин қора довул оралаб, баногоҳ битта-иккита дарахтни қулатиб кетса, бундан жонимиз оғрийди. Аммо ҳаёт боғи заволсиз. Улар бегуноҳ одамларга ўқ уздилар, афсуски, бир нечаси ҳаётдан кўз юмди, бир нечаси жароҳатланган.

Биз нафақат иқтисодий, балки кучли маънавий ислоҳотларни ҳам амалга ошираётган халқмиз. Ўзлигимизни англашда бу каби террорларни фарқлай билиш даражасига аллақачон эришганмиз, уларнинг мақсади аён. Президентимиз ёвуз кучларга «биз ёшларни бермаймиз» дедилар. Чиндан ҳам, шууримиз, заковатимиз шу Ватанни, истиқлолни деб турибди. Ақлимизда келажак порлаётир. Нурни зулматга алишмайдиган — қора қутқуларга берилмайдиган биз ёшларга Ватан ишонади.

Шерали НИШОНОВ,
талаба

Пайвандни биз ҳам биламиз...

Тарих ва тақдир

...У КУНЛАРНИНГ ДОҒИ КЕТАРМИ?

Тошкентдан чиққан йўловчилар поезди Каттақўрғонга етганда тонг оқара бошлаган эди. Купеда ёлғиз келаётган Абдукарим Искандаров ҳарчанд кўзини юммасин, ухлай олмади. Унинг дили ғаш, бутун аъзои бадани қақшаб оғримоқда эди. Бир пас чўзилиб ётди. Бўлмади. Ўрнидан қўзғалиб, вагон ойнасидан ташқарини кузатди. Ғира-ширада дарахт, бино ва симёғочлар базўр кўзга ташланади. «Одам ҳам шунчалик паришон бўладими?» — ўзини ўзи койиди у — Хўш, қамашган бўлса, гуноҳи бордир-да. Беайб жазо беришмас».

Поезд Зирабулоққа яқинлашарди. Аммо у ҳамон хаёллар оғушида эди.

Энди босиб ўтган ҳаёт йўли бошида чарх ура бошладик: Ҳозир 1937 йилнинг сентябри. Атиги 38 ёшга кирибман, нима иш қилолдим-у, яна нималар қилишим керак?» У яна ёстиққа бош қўйди. Бу гал хаёли бироз тиниқлашиб, поезднинг бир маромдаги «таққа-тақи» фикрларини тартибга солгандай бўлди. У ҳам кўпга бормади, боз хаёлларга эрк берди: — «...Сталиннинг ҳамма нарсани кадрлар ҳал қилади деган шиори қаерда қолди? Нега етук кадрлар ҳибсга олинмоқда? Бу нима, ҳушёрликми? Эҳтиёткорликми? Ё ҳақиқатдан, атрофимизда халқ душманлари иш олиб бораётган экан-у бизни ғафлат босибдими!» — у узуқ-юлуқ фикрларини жамлашга уриниб кўрди. — Айни чоғда кишиларга «халқ душманлари» «заракунандалар», «сиёсий кўр» «буржуа миллатчилари», «сотқинлар» деган айблов тамғасини тақаш ҳеч гап бўлмай қолди. Наҳотки, Файзулла Хўжаев, Акмал Икромов... Ахир мен улар билан ёнма-ён вояга етдим, курашдим, ишладим-ку! Буни таржимаи ҳолим ҳам исботлаб турибди».

Абдукарим Искандаровнинг 1937 йил 7 июлда ўз қўли билан битган таржимаи ҳолидан баъзи қайдлар:

«1904 йилда Тошкент шаҳридаги Қашқар кўчасининг 85-уйида ҳунарманд оиласида туғилдим. Отам 1919 йилда вафот этган. 1915-16 йилларда рус-тузем мактабида, 1919—1924 йилларда мусиқа техникумида, сўнгра Ўрта Осиё комуниверситетида ўқидим. 1929 йилда шу университет аспирантурасининг биринчи курсини тугатгач, ишлай бошладим.

1929—1930 йилларда Эски шаҳар туман партия қўмитаси ташкилий бўлим мудири, Ўрта Осиё ипакчилик институти директори ўринбосари, А. Икромов номидаги 4-тери заводи партия қўмитаси масъул котиби бўлиб ишладим.

1931 йил январ ойида ЎзКП Марказқўми тавсияси билан Эски Бухоро туман, сўнг Фарғона шаҳар партия қўмиталари биринчи котиби бўлиб хизмат қилдим. 1932 йилда САКУ (Ўрта Осиё комуниверситети) директори ўринбосари этиб тайинландим.

1934 йил охирида Акмалобод (ҳозирги Ғиждувон) тумани партия ташкилотини тозалаш бўйича тузилган комиссияга аъзо қилиб юборилдим. 1935 йил 9 февралда Қизилтепа тумани ташкил топгач, ана шу янги туман партия қўмитаси биринчи котиблигига тавсия қилиндим».

...Қизилтепа тумани партия қўмитаси биринчи котиби Абдукарим Искандаров жумҳурият пойтахти Тошкент шаҳридан қайтмоқда эди, У Ўзбекистон КП(б) Марказқўми учинчи пленумида қатнашди. Ана шу пленумда Сталин ва Молотовнинг махсус хати ўқиб берилди. Хатда Ўзбекистон коммунистлари сардори Акмал Икромовга Файзулла Хўжаев бошчилигидаги буржуа миллатчиларига нисбатан сиёсий ожизлик қилгани ҳамда Бухарин билан алоқада бўлган, деб айб қўйилди. Шу пленумнинг ўзидаёқ махсус комиссия А. Икромовга қўйилган айбларни «шошилинч аниқлаб» чиқди ва у партиядан ўчирилиб, иши тергов органига топширилди.

Шахсга сиғиниш авжига чиққан ўша даврда «халқ душманлари», «Троцкийчи — бухаринчи хоинлар»ни ушлаб ҳибсга олиш оддий ишга айланиб қолганди. «Айбдорлар»нинг гуноҳкорлигига кўплар, жумладан А. Искандаров ҳам ишонмасди.

Поезд Зиёвуддин темир йўл бекатидан ўтганда вагон ойнасидан тушган қуёш нури купе ичини ёритиб турарди.

Афсуски, борлиққа ҳаёт, ёруғлик, иликлик инъом этувчи бу нур Искандаров дилини ёритишга гўё ожиз эди.

У яна ўзини қўлга олишга, нохуш хаёлларга беҳуда эрк бермасликка уринди. Бунинг учун аниқ режалар билан ўзини овутмоқчи, тўғрироғи, миясини банд қилмоқчи бўлди. Апил-тапил чиқиб ювиниб келди, кийинди.

Поезд манзилга шошмоқда. Ўнгда куз ҳавосидан сарғая бошлаган дала, гоҳ-гоҳ пахтазор кўзга ташланади. Чапда сувга зор дашту биёбон, ундан сал нарида ястаниб ётган Қарнаб тоғлари. Искандаров ойнадан атрофга маҳлиё бўлиб ўтирганда вагон навбатчиси кириб, иссиқ чой таклиф қилди. «Раҳмат ичгим йўқ» деган жавобдан кейин у қўшни купе томон йўналди. Орадан уч-тўрт дақиқа ўтмай, номаълум бир киши купе эшигини очиб, ичкарига шубҳали назар ташлади. Искандаровнинг юраги нимагадир безовталана бошлади. У ўрнидан туриб, купедан чиқди. Бояги киши вагон навбатчиси билан гаплашмоқда эди.

Қизилтепагача ҳали бир соатдан кўпроқ вақт бор эди. Искандаров чўнтагидан ён дафтарчасини чиқариб, варақлай бошлади. Саҳифаларга кўз югуртириб дили ёришаётгандай бўлди, унда қуйидагилар ёзилган эди: «Бободўғи, Ванғози, Зармитан қишлоқларидаги ТЎМ (тўлиқсиз ўрта мактаб)лар учун янги бинолар қуриш». «МТСнинг боғдорчилик ҳосилоти. Низом Обидов бошчилигида Бўстон қишлоғида янги боғ барпо этиш». «Янги чорбоғ колхози пиллачиси Рашид бобо Мажидов тажрибасини туманда кенг ёйиш». «Экиш ерларини келгуси йилга тайёрлаш бўйича тадбирлар тузиш». Ён дафтарчада битилганларнинг айримлари амалга ошган эди. Шу боисданми, Искандаров уларга разм солганда жилмайиб қўярди.

Поезд бироз секинлашди. Қизилтепа темир йўл бекати кўриниб қолди. Искандаров дафтарчани чўнтагига солиб, ўрнидан қўзғалмоқчи бўлганда купе эшиги очилиб, ҳалиги номаълум шахсга эргашиб яна икки киши кириб келди. Кутилмаган меҳмонлар бошлиғи қандайдир қоғозни чиқариб Искандаровга узатди. Искандаров қоғозга узоқ термулиб:

— Бу англашилмовчилик, — деди босиқлик билан.

Улар йўловчилар сийраклашиб қолган вагондан тушишлари ҳамоно Абдукарим Искандаровнинг қўлларига кишан солинди.

* * *

1937 йил, 11 октябрда Қизилтепа тумани маркази бўлган Бўстон қишлоғидаги клубда олий суди судлов коллегияси аъзолари туман партия қўмитаси биринчи котиби Абдукарим Искандаров, иккинчи котиб Раҳмат Аҳмедов, райижроқўм раиси Бозор Икромов, МТС директори Аҳмад Неъматов, тайёрлов комиссариатининг тумандаги вакили Нусрат Шарипов, МТС директори ўринбосари Аҳмад Асадов, Азизобод пахта қабул қилиш пункти мудири Қудрат Ортиқов, «Янги юриш» колхози раиси Файзи Отамуродов, Тошработдаги колхозлар бирлашган бошланғич партия ташкилотлари котиби Бобоқул Йўлдошевларнинг «жиноий» ишини кўришга киришди. Пала-партишлик билан юзаки ўтказилган тергов даврида қора курсига мажбуран ўтқазилганларга «халқ душмани», «миллатчи унсур», «Файзулла Хўжаевнинг думи» деган сохта айблар қўйилди.

Тошкент вилояти собиқ партия қўмитасининг архивидан топилган 1957 йил 12 июлдаги бюро мажлиси протоколи 19-пунктидан кўчирма: «Ўзбекистон ички ишлар халқ комиссариати органлари томонидан 1937 йилда қамоққа олинган Абдукарим Искандаровни Қизилтепа туманида «Миллий иттиҳод» деб аталувчи аксилинқилобчи-миллатчи ташкилотини тузган, бу ташкилот 1935—1937 йиллар мобайнида пахтачилик тараққиётига халақит берган. Шу сабабли 1937 йил пахта терими суст, деб айблашган.»

Хуллас, 1937 йил 16 октябрда суд ҳукми ўқилади. Абдукарим Искандаров, Раҳмат Аҳмедов, Бозор Икромов, Нусрат Шарипов, Аҳмад Неъматовлар олий жазо — отувга, Аҳмад Асадов, Қудрат Ортиқов, Файзи Отамуродов ва Бобоқул Йўлдошевлар ҳар бири 10 йилдан қамоқ жазосига ҳукм қилиндилар...

* * *

Орадан йигирма йил ўтгач, ҳукм қалбаки бўлганлиги очилди. Айбсиз айбдорлар оқландилар.

1958 йил 1 декабрда Ўзбекистон Олий судидан олинган ҳужжатдан: «1937 йил 11—17 октябрда жазога тортилган Абдукарим Искандаровнинг айблов иши таркибида жиноят состави бўлмаганлиги учун Ўзбекистон ССР Олий суди Президиумининг 1956 йил, 10 ноябрдаги қарори билан бекор қилинган».

Ҳа, Абдукарим Искандаров айбсизлиги учун тўла оқланди. «Оқланди». Биргина шу сўз баъзан дилга таскин бергандек бўлади. Аммо бутун умрини армон билан кечирган марҳума Азиза опа, ота меҳрига зор вояга етган Кларахон Каримова, уларнинг яқин дўст-биродарлари чеккан ҳисобсиз азобларни оқлашнинг иложи борми? Бизнингча, йўқ!!! Фақат бугунги озод кунларда у кунларни хотирлаб, қиёслаб, бугунги кунимизга шукроналар айтиш имкони бор, холос. Бу эса мустақиллигимизни янада асраб-авайлашга чақиради.

Умид САТТОРОВ,
меҳнат фахрийси

МИС ТАНГАДАГИ ЭСКИ ЎЗБЕК ЁЗУВИ

Илмий ахборот

663/1264 йилда Самарқандда зарб қилинган мис тангани ўрганар экан, В. В. Бартольд унинг бир томонидаги «Самарқандда ичлаин ва ташлаин» (яъни Самарқанднинг ичи ва ташқарисида) эски ўзбек ёзувини қийналмасдан ўқиган. Аммо танганинг иккинчи томонидаги ёзув олимни кўп диққат қилган. Биринчи марта у танганинг иккинчи томонидаги матнни «Ялфағучи пок ва қутлуғ бўлғай» деб ўқийди. Ялфағучи сўзини олим мўғулча ҳисоблаб, маҳаллий аҳоли устидан назорат қилувчи шахс деб талқин қилади.

В. К. Трутовский танганинг иккинчи томонидаги матнни «Алағучи берк/барк ва қутлуғ бўлғай» деб ўқиган.

В. В. Бартольд учинчи марта ушбу матнни «кто не возьмет (т.е. не станет принимать этой монеты) будет преступником» деб, таржима қилган. Олим «олмағучи» сўзини тўғри ўқиш баробарида «преступник» — жиноятчи сўзини нотўғри ишлатади.

Тўртинчи марта ушбу матн қадимшунос З. А. Алхамова томонидан «Олмағучи (ушбу тангани) қул (наёмник) ва эрксиз (неволник) бўлғай» деб ўқийди.

Юз йилдан бери мунозара бўлиб келаётган ушбу матнни биз «Олмағучи йазуқлуқ (гуноҳкор) бўлғай», деб ўқишни маъқул кўрдик. Юқоридаги олимлар араб ёзувидаги йазуқлуқни йаз ва қулуғ сўзларидан ташкил топган деб талқин қилганлар. Аслида бу сўз йазуқ (гуноҳ) + луқ (қўшимча) дан ташкил топган.

Ушбу кичик ахборотдан асосий мақсад, баъзи олимларнинг ўзбеклар XVI асрда шаклланган деган фикрлари нотўғри эканлигини кўрсатишдан иборат эди. Модомики, ўзбеклар 663 ҳижрий йилда Самарқандда эски ўзбек тилида давлатнинг асосий атрибутларидан бири — пул, яъни мис танга зарб қилган бўлсалар, қандай қилиб ўзбек халқи XVI асрда шаклланган бўлади?! Ушбу мис танга бизга яна бир муҳим маълумот беради; ўн иккинчи ва ўн учинчи асрларда Самарқанд ва унинг атрофида эски ўзбек тили кенг истеъмолда бўлган.

Эргаш УМАРОВ

Сувлар шивир-шивир сирлашиб оқар,
Тошлар тош қотади мўъжизалардан!

«ЖАНУБ ВАҚТИ» БИЛАН...

Сурхондарёликлар яна битта матбуот нашрига эга бўлдилар. «Сурхондарё почтаси» ҳиссадорлик жамиятига қарашли янги «Жануб вақти» рўзномаси 3000 нусхада чоп этила бошлади.

— Бизнинг асосий йўналишимиз — фикрлар эркинлиги, — дейди газета муҳаррири Чори Жумақулов. — Мақсадимиз 8 соат иш столини қўриқлаб ўтириш эмас, аксинча, эркин ижодий муҳит яратиш, таҳририят ва қаламкашларни талабчанлик, янгилик ва изланишларга даъват этиш.

Дарҳақиқат, 8 саҳифалик «Жануб вақти»ни варақлар экансиз, Сурхондарёда яна битта соф маънавий рақобатга кириша оладиган қизиқарли газета пайдо бўлганлигига ишончингиз ортади.

Газета ўз атрофига Б. Олломуродов, Н. Сўфиев сингари воҳанинг иқтидорли шоир ва журналистларини жам этган. Сурхондарёнинг ечимини кутаётган муаммоларни кўтаришда «Жануб вақти» таҳририяти замон талаблари даражасида ишлайди, деб умид билдирамиз.

Холмуҳаммад ТОҒАЙМУРОД
Сурхондарё вилояти

1999 йил 16 феврал кунги портлашда ўз яқинларини йўқотган укам, сингилларимга бағишлайман.

МЕН СЕНИ БАҒРИМГА БОСАМАН

Юракдан қон янглиғ отилди садо,
Оҳ, фиғон тутунин ҳидлади само.
Қулоғимга келар ҳасратли нидо,
Йиғлама, йиғласанг эзилар кўнглим,
Кел, ёшингни артиб қўяйин синглим.

Отанг кетган бўлса, осмонга кетди,
Ким билади балки жаннатга етди.
Кузғунлар чумчуқнинг инини титди,
Падарига қўлин кўтарса инсон,
Икки дунё бўлмас мушкули осон.

Юртим деб қайғурган Ислом отанг бор,
Азиз Ўзбекистон, Ватан, онанг бор,
Қаторингда турган норинг, оғанг бор,
Бошингни тик кўтар турмагин ҳайрон,
Ёшларингни артиб қўяй, укажон.

Еридан ажралса чидайди одам,
Дош бераркан ташлаб кетса ота ҳам.
Қон ютиб кузатдим, сени волидам,
Ватангадо бўлиш ёмондан-ёмон.
Ватанлисан, қаддинг кўтаргил ўғлон

Меҳрга зор эрсанг, топарсан бир кун,
Айвонингга бўлар муҳаббат устун,
Қорнинг ҳам тўяди, уст-бошинг бутун,
Ярадор қалбингга қуйганча малҳам.
Қошингга келади меҳрибон ватан.

Мен ҳам бир опангдай дардингга шерик,
Турибман, юрагим бўлиниб тирик,
Шодлигимиз ютган ялмоғиз тирик,
Бизлар яқин бўлсак, гўё қўзу қош,
Ишон, улар иши албат бўлар фош.

Йўқотиш эмасдир менга бегона,
Етимлик айлаган дилимни пора,
Биргалашиб энди топайлик чора,
Йиғлама, йиғласанг бузилар кўнглим,
Мен сени бағримга босаман синглим.

Дилором ИСМОИЛОВА

ОФАТНИНГ ЧЕГАРАСИ БЎЛМАЙДИ

ЁКИ ҲАЁТ ХАВФСИЗЛИГИ МУАММОЛАРИ

Ҳар қандай мамлакат иқтисодининг барқарор ривожланишидаги асосий омиллардан бири шу мамлакатнинг ҳудудларида содир бўладиган табиий ва техноген офатларнинг хусусияти ва кўламига боғлиқдир.

Ҳозирги вақтдаги юксак илмий-техник тараққиёт, мураккаб ва мукаммал технологик жараён нечоғли жадал суръатлар билан ривожланишга эга бўлмасин, ҳамон турли офатлардан келаётган зарар йилига ортиб бормоқда.

Ҳатто, айрим давлатларда табиий офатлардан келадиган зарар шу давлатнинг ялпи миллий маҳсулоти миқдоридан бир неча бор ошиб кетган ҳолатларни учратиш мумкин. Бундай ҳолатда 1972 йили Никарагуада содир бўлган зилзила, Қўшма Штатларда эса фақат 1989-1994 йиллардаги табиий офатлардан (зилзила ва тўфон) 88 млрд. доллар зарар етказилиши мамлакат иқтисодининг ривожланишига жиддий таъсир кўрсатган.

Кейинги вақтларда сайёрамизнинг турли бурчакларида содир бўлаётган воқеаларни умумлаштириб таҳлил қилсак, ўтган 1998 йил тарихда энг кўп табиий офатлар содир бўлган йил деб эътироф этилмоқда.

Жаҳон матбуотини кузатар эканмиз, бунга ишонмасдан иложимиз йўқ. Америка, Колумбия, Боливия, Ангола, Украина ва бир қанча мамлакатларда ҳамон инсонларни таҳликага солиб турган ҳодисалардан бохабар бўламиз.

Муаммо шунчалик жиддий экан, уни ҳал қилиш, бартараф этиш чора-тадбирлари қандай амалга оширилмоқда?

1989 йил 22 декабрда БМТнинг Бош Ассамблеяси мазкур муаммони махсус ўрганиб чиқиб, 1990-2000 йилларни «табиий офатлардан келадиган хавфни камайтиришнинг Халқаро ўн йиллиги» деб эълон қилди.

Шу йиллар мобайнида табиий офатларга бағишланган бир нечта бутундунё конференциялари фаолият кўрсатди. Конференциялар қабул қилган декларацияда мамлакатларнинг барқарор ривожланишидаги давлат стратегиясининг асосий бўғини турли офатларнинг олдини олиш ва улардан келадиган зарарни камайтириш чора-тадбирлари қатъиян белгилаб қўйилиши тавсия этилди.

Бинобарин, ватанимиз ҳудудлари ҳам бундай офатлардан холи эмас. Ўзбекистоннинг иқлими, табиий тузилиши, табиий-геологик шароити ўзига хос табиий офатлар тарқалишига сабаб бўлади. Айниқса, ватанимиз жанубий ва жануби-шарқий томондан ўта ҳаракатчан тоғлар билан ўралганлиги бу жойнинг сейсмик фаоллигидан далолат беради. Шунинг учун ҳам ҳар қандай ишлаб чиқариш объектлари, транспорт тармоқлари, сув иншоотлари ва аҳоли турар жойлари барпо этишда бунга қатъий риоя қилиниб келинмоқда.

Ўтган 1998 йилда турли табиий офатлар кўлами Ўзбекистонни ҳам четлаб ўтмади.

Фавқулодда вазиятлар вазирлиги маълумотига кўра, республикамизда 4 марта зилзила, 12 марта кўчки, 5 марта сув босиш, бир неча марта сел оқимлари содир бўлиб, бундан ташқари қор кўчиши, кучли шамол, дўл ва ёмғирлар аҳоли тинчлиги ва қишлоқ хўжалик майдонларига жиддий зарар етказди.

Албатта, республика мутасадди ташкилотлари ва раҳбарлари, ҳукуматимиз томонидан вақтида амалга оширилган чора-тадбирлар келтирилган зарарларни камайтиришга хизмат қилди.

Лекин, шу нарсани алоҳида таъкидлаш лозимки, сайёрамизда содир бўлаётган ёки бўлиши муқаррар бўлган бирорта табиий офат ҳеч бир мамлакатнинг давлат чегарасига бўйсунмайди. Бир мамлакат ҳудудида содир бўлган жараён иккинчи мамлакат майдонларини ҳам қамраб олади. Мисол учун 1998 йил июн ойида бўлиб ўтган Шоҳимардон воқеаларини эслаш кифоя. Мазкур табиий офатнинг бошланиши қўшни Қирғизистон ҳудудида бўлиб, бунинг оқибатида бир неча ватандошларимиз қурбон бўлди (Оллоҳ раҳмат қилган бўлсин уларни). Бу эса доимо сергак бўлишга, табиий хавф катта талофатлар келтириши мумкинлигини ёдда тутган ҳолда унга ҳар дақиқада тайёр туришимизни тақозо этмоқда.

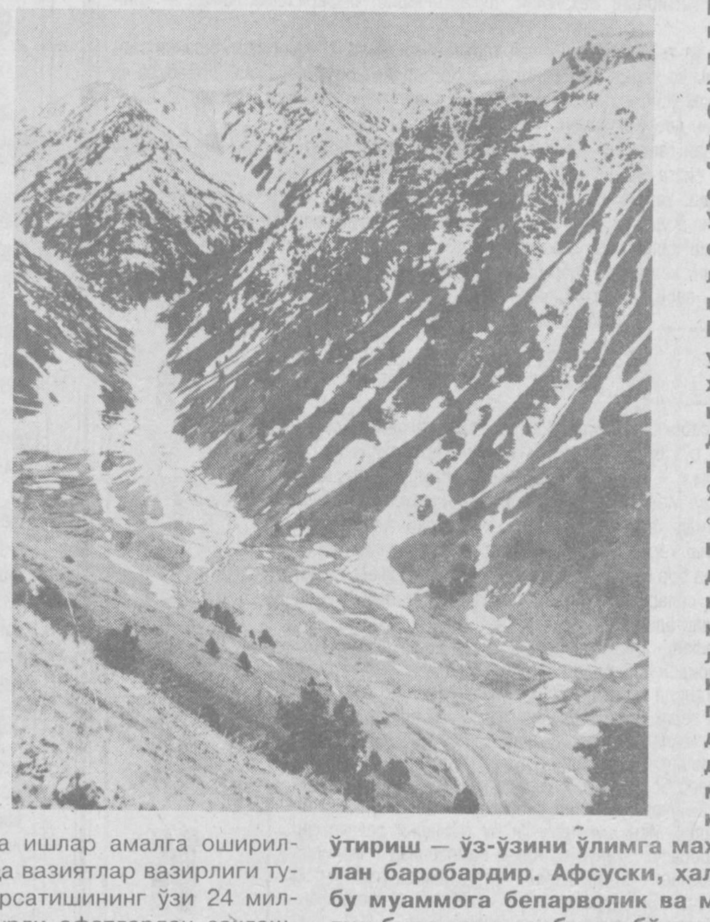

Тайёр туришимиз керак — деганда мен нимани назарда тутаяпман?

Аввало, табиий офатлар махсус тармоқ ташкилотлари ва илмий даргоҳларда синчковлик билан ўрганиб келинмоқда. Бу масаланинг илмий томони. Энг муҳими, унинг амалий, яъни кундалик турмуш тарзида қўлланилишидир.

Айтиш жоизки, бу соҳада ҳам мустақиллик йилларида анча ишлар амалга оширилди. Улардан Фавқулодда вазиятлар вазирлиги тузилиши ва фаолият кўрсатишининг ўзи 24 миллионлик аҳолимизни турли офатлардан сақлашнинг ҳуқуқий ва ташкилий тизими пайдо бўлди демакдир. Унинг тасарруфида аҳолининг тотувлиги, фаровон ҳаётини таъминловчи раҳбар ходимларга турли офатлар, уларни бартараф этиш йўллари тўғрисида маълумот берувчи замонавий ўқув дастурига ва илмий-амалий салоҳиятига эга бўлган Фуқаро муҳофазаси институти мана уч йилдан бери самарали фаолият кўрсатмоқда. Кези келганда шуни айтиш керакки, мазкур муаммога Президентимиз ҳам катта эътибор бериб, мутасадди ташкилотлар, корхоналар, вазирликлар раҳбарлари олдига улкан вазифаларни қўйиши шу соҳанинг ривожланишига шароит яратмоқда. Боз устига бу муаммоларга юртбошимиз жаҳон аҳлининг диққатини жалб қилиш мақсадида нуфузли ташкилотлар минбаридан сўзламоқда. Президентимизнинг «Ўзбекистон XXI аср бўсағасида: хавфсизликка таҳдид, барқарорлик шартлари ва тараққиёт кафолатлари» китобида ўқиймиз: **«Тараққиётнинг ҳозирги босқичида инсон билан табиатнинг ўзаро таъсирига оид бир қатор муаммоларни ҳал этиш фақат бир мамлакат доирасида чекланиб қола олмайди. Уларни бутун сайёрамиз кўламида ҳал қилиш зарур. Шу сабабли улар фақат халқаро ҳамкорлик асосида ҳал қилиниши лозим».** Яна ўқиймиз: **«Асрлар туташ келган паллада бутун инсоният, мамлакатимиз аҳолиси жуда катта экологик хавфга дуч келиб қолди. Буни сезмаслик, қўл қовуштириб ўтириш — ўз-ўзини ўлимга маҳкум этиш билан баробардир. Афсуски, ҳали кўплар ушбу муаммога бепарволик ва масъулиятсизлик билан муносабатда бўлмоқдалар».**

Инсоният уч мингинчи йилга қадам қўймоқда. Минг йилликнинг бири тугаб, иккинчиси бошланмоқда. Албатта, тарихда кўп ўзгаришлар бўлган, уларнинг кўлами минг йиллар билан ўлчанган. Асримиз охирига келиб янги давр бошланиши арафасида бўлаётган жараёнларнинг бош сабабчиси ҳам балки шу минг йилликдир. Нима бўлганда ҳам, ҳозир бу ёруғ дунёда яшашдек бахтга муяссар эканмиз, ватанимиз равнақи йўлида ва келажак авлод олдидаги масъулиятимизни ҳис қилган ҳолда бепарволик ва масъулиятсизликдан буткул соқит бўлишимиз шарт. Мана шуларни ўйлар эканман, ҳаёт хавфсизлигини таъминлаш борасида Президентимиз олиб бораётган сиёсат нечоғлик одилона эканлиги ҳар бир фуқаронинг бахти деб биламан.

Энди юқорида баён этилган фикрларни амалга ошириш, улар тўғрисида батафсил маълумотга эга бўлиш, аҳоли ўртасида тарғибот-ташвиқот ишларида нималарга эътибор бериш тўғрисида икки оғиз сўз.

Мустақиллик йилларида мазкур муаммолар юзасидан анча ишлар амалга оширилди. Айниқса, турли офатларнинг таснифи, тарқалиши, уларнинг олдини олиш чора-тадбирлари ишлаб чиқилди ва Вазирлар Маҳкамасининг қарорлари 7.10.98 й. ва 27.10.98 й. асосида аҳоли ўртасида тарғибот ва ташвиқот ишлари жадаллаштириб юборилди. Асосий мақсад ҳар қандай офат содир бўлганда эсанкирамаслик ва саросимага тушмасдан «ўзингни ва ўзгани қутқар» шиори остида фаолият кўрсатиш йўллари ишлаб чиқилди.

Бу муаммони чуқурроқ англаш учун яна нималарга эътибор бериш зарур?

Биринчидан, Халқ таълими, Олий ва ўрта махсус таълим вазирликлари тасарруфидаги барча ўқув масканларидаги дарс жадвалига ҳаёт хавфсизлиги асосларидан маълумот берувчи дарс соатлари киритилиши шарт. Бунда дарс соатларини тингловчиларнинг ёши ва психологик фаолиятини назарда тутган ҳолда содда тилда олиб бориш лозим. Тушунтириш вақтида қуйи синфларда асосан чизмалар, макетлар, расмлар ёрдамида олиб борилса, мақсадга мувофиқ бўлади. Бу талаблар кадрлар тайёрлашнинг миллий дастурида ҳам ўз аксини топган.

Иккинчидан, матбуот саҳифалари, радио ва телевидениеда мунтазам чиқишлар, мақола ва илмий-оммабоп шаклда кўрсатувлар ташкил қилинса, ҳужжатли филмлар намойиш этилса, янада яхшироқ бўлур эди.

Учинчидан, ҳар қандай жамоат ташкилотлари, партиялар дастурларида, айниқса хотин-қизлар қўмитаси, маҳаллаларда олиб борилаётган ишларда фаровон ҳаётга соя солувчи турли вазиятлар тўғрисида давра суҳбатлари, кенгашлар уюштирилса, аҳолининг ҳамма табақаларини қамраб олинган бўлади.

Умуман олганда, ҳеч бир инсоннинг ҳаёти хавфли ҳолатлардан тўла кафолатланмаган. Ҳаёт мавжуд экан, унинг билан бирга турли нохуш вазиятлар содир бўлиши муқаррар.

Муаммонинг асосий томони — турли офатлар содир бўлишининг олдини олиш ва ундан келадиган зарарни камайтиришнинг янги йўлларини қидириб топишдан иборат. Бу борада жаҳон тажрибасидан келиб чиқиб ҳамжиҳатликда иш юритсак, албатта, XXI асрда ўз ўрнимиз ва ўз мавқеимизга эга бўлишимиз аниқ.

Анварбек НУРХЎЖАЕВ,
Фуқаро муҳофазаси институтининг кафедра бошлиғи

Тарих — ибрат

АБДУРАҲМОН САЪДИЙ: МАЙДОНДА ТУРИШ МАШАҚҚАТИ

Таваллудига юз йил тўлган адабиётшунос олим Абдураҳмон Саъдий Ўрта Осиёда ижтимоий-сиёсий ҳаётнинг энг мураккаб даври бўлган XIX асрнинг охири — XX асрнинг биринчи ярмида яшаб ўтди. У 1889 йилнинг 27 мартида Уфа губерниясидаги Златауст уездининг Тойлиев овулида дунёга келди. Дастлаб эски мактабда савод чиқарди, сўнг Троицк шаҳридаги мадрасада ўқиди. Умрининг қирқ йилини Ўзбекистонда ўтказди: талаба ёшларга дарс берди, адабиётшунослик илми билан шуғулланди.

1917 йилгача адабиётшуносликни педагоглик фаолияти билан қўшиб олиб борди. Бу пайтда у рус адабиётшунослигини, Шарқ мумтоз адабиётини ўрганди, «Адабиёт усуллари», «Қавоид адабия ва унга илова», «Адабиёт муаллими» номли китобларини яратди.

Абдураҳмон Саъдий 20—30-йилларда танқидчилик майдонида жавлон урди. Кўплаб дарслик ва рисолалар яратди. Ўзбекистон Давлат университетида, билим юртида адабиётшунослик ва тилшунослик фанларидан дарс берди. 1930 йилда профессор унвонига эга бўлди. Ижтимоий-адабий ҳаётда фаол иштирок этди. 1939 йил 23—27 апрелда бўлиб ўтган Ўзбекистон Ёзувчиларининг II съездида Навоий ижодини ўрганиш ва ёритиш масаласи бўйича маъруза қилди. Ўрта Осиё Давлат университетида филология факултети, жумладан, ўзбек адабиётшунослиги кафедраси ташкил этилгач, шу кафедрада 50-йилларнинг бошларигача ишлади. У 1947 йилда «Алишер Навоий ижоди ўзбек мумтоз адабиётининг чўққиси» мавзуидаги докторлик диссертациясини ёзиб тугатди. Шу йили илмий ишига машҳур шарқшунос олим Е. Э. Бартелсдан мукаммал тақриз олди. 1949 йилда профессор А. Саъдий ўзбек адабиётшунослари орасида биринчи бўлиб филология фанлари доктори бўлди. 1956 йилда 67 ёшида вафот этди.

Абдураҳмон Саъдий ўзбек шўро адабиётининг тўнғич танқидчиларидан эди. Ўша вақтда танқид майдонида фаолият кўрсатиш пулсиротдан ўтишдай мураккаб, қалтис йўл эди. Бу майдонга кирган Вадуд Маҳмуд 7—8 йил ижод қилгач, қамалиб кетди. Раҳмат Мажидий, Сотти Ҳусайн, Олим Шарафиддинов тақдирлари ҳам фожиали кечди. Отажон Ҳошим Сталин қатағонининг қурбони бўлди. Ҳам бадиий ижод, ҳам адабиётшунослик билан шуғулланган Фитрат, Чўлпон, Элбек, Абдулла Қодирийлар ҳам қирчиллама ёшларида қирғинга учрадилар. Ойбек ҳар хил зарбаларга тоб бера-бера, охири йиқилди. Хўш, Абдураҳмон Саъдий коммунистик сиёсат тегирмонидан қандай қилиб омон чиқди? Ҳаттоки, маълум даражада рағбатлантирилди: профессор бўлди, ҳукумат нишони билан тақдирланди, йирик-йирик анжуману съездларда гапирди, фан доктори даражасини олди, китоблар чоп эттирди, ёшларга сабоқ берди.

Бизнингча, қуйидаги омиллар Абдураҳмон Саъдийни фожиа, ҳалокатдан олиб қолган: биринчидан, Абдураҳмон Саъдий ҳам Шарқ мумтоз адабиётини, ҳам рус адабиёти ва адабиётшунослигини дуруст билган. У «Чиғатой ва ўзбек адабиёти ҳам шоирлари» номли мақоласида қуйидагиларни ёзади: **«Санъат асари юракларда бирор ажиб тўлқин ва ажиб бир лаззат, таъмли бир таъсир туғдирса, мияда ҳам қўзғолон ясаса, бу асар — ҳақиқий бир санъат асари бўлиб саналмоққа тамоман ҳақлик бўладир. Шунинг билан бирга, бундай асар гўзал санъатнинг энг буюк ва энг табиий бир ғоясига эришкан саналадир»** «(Инқилоб» журнали, 1922 йил, 7—10-сонлар). Абдураҳмон Саъдий «Яссавий ким эди» мақоласида: **«Яссавийнинг адаб мактаби бутун Туркистон туркларини ва хусусан, татарларни усмонли шевасининг таъсири остига тушишдан ва уларнинг руҳига, оҳангига берилишдан кўп замонлар сақлаб келди...» Яссавий «...ғоят ҳассос, илҳом ва ҳаётли, ғоят табиий ва енгил оқишли бир шоирдир. Яссавийнинг юраги бутун умрга руҳий ва маънавий ишқ билан ловуллаб ёнатурғон шеърий бир ўтдир», «...Яссавийнинг илҳоми ўзининг аркони юртида чачраб тушкан, ҳар уришида ёнғин чиқатурғон даҳшатли бир ўт тошқинидир»** деб ёзади. («Инқилоб» журнали, 1922 йил, 5-сон). Шунингдек, «Инқилоб» журналида унинг «Имом Ғаззолий» номли илмий очерки, Форобий ҳақидаги мақоласи чоп этилади. «Билим ўчоғи» журнали эса А. Саъдийнинг Нодира, Бобур ҳақидаги, «Учқун» журнали Сулаймон Боқирғоний тўғрисидаги мақолаларини босиб чиқарди.

Абдураҳмон Саъдийда воқеа-ҳодисаларнинг илдизига теран назар ташлай олиш хусусияти мавжуд эди. 1925 йилда чоп этилган «Амалий ҳам назарий адабиёт дарслари» (Ўрта Осиё давлат нашриёти, Тошкент-1925) китобининг бир боби санъатдаги мактаблар, оқим-методларга бағишланган. Муаллиф сохта классиклик (классицизм), фикрчилик (рационализм), ҳиссийлик (сентиментализм), сурурийлик (романтизм), чинлик (реализм), рамзийлик (символизм), табиийлик (натурализм), янгилик (модернизм)га таъриф беради-да, футуризм ва универсализмга алоҳида тўхталади. У футуризм янги замон тараққиёти, техникаси таъсирида вужудга келишини айтади. Муҳими, Саъдий футуризмни сиёсатга боғлаб ўрганмайди:

Абдураҳмон Саъдий «Адабиёт дарслари»да: **«Тўғриси, ҳар бир санъаткорона шеърий асарда табиатга тақлиддан бошқа шоирнинг ўзлиги ҳам ётадир... Шуни унутмаслик керакки, ҳар доим ташқари дунёни эмас, ўзининг ички дунёсини, яъни миясидаги дунёни кўрадир»** (78-бет), — деб ёзади.

Абдураҳмон Саъдий янги ўзбек адабиётидаги истеъдодли ёзувчиларга умид билан қараган. У «Октябр ва ўзбек адабиёти» («Туркистон» газетаси, 1922, 7 ноябр) шарҳ мақоласида: «Фитрат шоирлар орқасида ўзбек тили деган бир тилнинг ва ўзбек адабиёти деган бир адабиётнинг туғуб майдонда ҳаракат бошлағони»ни кўрсатади. Шу мақолада **«Фитрат, Чўлпон, Элбек, Боту, Шокир Сулаймон, Абдулла Қодирий, Ғози Юнус»** сингари ёш кучлар пайдо бўлганини ёзади.

А. Саъдий «Ўзгариш даврида ўзбек адабиёти» («Туркистон» газетаси, 1923, 7 ноябр), «Ўзбек ёш шоирлари» («Туркистон» газетаси, 10, 12 декабр 1923 йил, 12 январ 1924) мақолаларида янги замоннинг янги ижодкорлари ҳақида ёзади. Саъдий янги адабиётни Беҳбудий номи билан боғлайди. Беҳбудий издошлари орасидан Фитратни ажратиб олади-да, унинг ижоди ҳақида кенг тўхталади. Фитрат шеърларининг поэтикаси ҳақида ёзиб, унда ишқий оҳанглар етакчилигини, шеърларида манманлик борлиги, умидсизлик кучлилигини, ўзликчилик билан суғорилганлигини таъкидлайди-да, «Фитратча, «ҳаёт» деган нарса «сирли қопқон»дир» деган хулосани чиқаради. Шу мақолада А. Саъдий Чўлпон ижоди ҳақида ҳам кенг тўхталади. Абдураҳмон Саъдий «Адабий-тарихий саводсизликка қарши» («Зарафшон» газетаси, 1924, 148—150-сонлар) номли мақоласида Навоий ижодига манфий муносабатда бўлади. Вадуд Маҳмуд «Саъдийнинг саводи» номли мақоласида Саъдий фикрига қарама-қарши бориб, Навоий ижодини улуғлайди. В. Маҳмуд куйиб-ёниб: «Навоий буюк адиб, буюк шоир, буюк доҳийдир. Фақат, қани, биз уни таниймизми?! Унинг хизматларини биламизми? Унинг ким эканлигидан хабаримиз борми? Ҳалигача унинг таржимаи ҳолини босмадик. Бир расмини чиқарғон бўлсак ҳам асосига унча мувофиқ эмасдур», — деб ёзади.

Абдураҳмон Саъдий «Олти йил ичида ўзбек адабиёти» номли («Туркистон» газетаси, 1924 йил, 21 июн) шарҳ мақоласида ўзбек адабиётининг забардаст вакили Жулқунбой ҳақида: «...ҳажвий асарлар устаси, ўзбек бадиий адабиётининг юксалишига катта омил бўлган ёзувчи. «Ўтган кунлар» деган романи билан ўзбек шеърий адабиёт майдонида роман ёзувчиликнинг биринчи қадамини босиб юборди», — дейди. Шу мақоласида у Ҳамза шеъриятни, ёш шоирлардан Боис, Боту, Ғайратийлар ҳақида фикр билдиради.

Хуллас, Абдураҳмон Саъдий адабиётни ҳис этадиган, анча билимга эга адабиётшунос эди.

Абдураҳмон Саъдийнинг ўзбек шўро адабиётшунослиги ва танқидчилиги деб аталган пулсиротдан йиқилмай ўтиб олишига туртки бўлган иккинчи омил шундаки, у «аравасига миндингми, ашуласини ҳам айт» шиорига риоя қилиб яшади, ижод этди. Қисқа қилиб айтганда, замонасозлик йўлини маҳкам тутди.

У «Олти йил ичида ўзбек адабиёти» мақоласида бугунги халқ истиқлолияти адабиётини бурунги адабиётга зид қўяди. Олимнинг фикрича, бурунги адабиётнинг мафкураси — ислом дини; унинг руҳи сўниқ, шаклан шарқона; мундарижаси, тили ва услуби эроний йўсинда. Бугунги адабиётнинг руҳи ғарбча, яъни ижтимоий-инқилобий тарзда. Бурунги адабиёт сарой аҳли-ю оқсуяклар учун бўлса, бугунгиси — умумхалқиники.

Коммунистик партия йўл-йўриқларига амал қилган танқидчилар аксарият ҳолларда ҳақиқий бадиий асарларни танқид қилиб, истеъдодли ёзувчиларни ёмонотлиқ қила бошладилар. Абдураҳмон Саъдий фаолиятида ҳам шундай ҳолатлар рўй берди. Унинг ҳар бир мақоласи адабий ҳаётда қарама-қарши тўлқинларга сабаб бўлди. А. Саъдийнинг биронта мақоласи йўққи, унга қарши фикр айтилмаган, баҳслашилмаган бўлсин. Бунинг икки сабаби бор. Биринчидан, А. Саъдий аксарият ҳолларда танқиднинг адабий шарҳ жанрида ижод қилган. Бу жанр кўп нарсани ваъда қилади-ю, қамрови кенг бўлмайди. Масалан, А. Саъдий «Октябр ва ўзбек адабиёти» номли шарҳ мақоласида барча ёш ёзувчиларни санаб ўтиш имконини тополмайди. Али Исмоилзода «Адабиёт ғавғоси» («Туркистон» газетаси, 23 декабр 1922 йил) мақоласида А. Саъдий мақоласига «кирмай қолган» Мирмуҳсин, Назир Тўрақулов, Ҳамза, Хуршид, Мирмулла, Ромиз, Ҳожи Муин, Рафиқий, Латиф Олимий, Вадуд Маҳмудлар ҳақида ёзади.

Абдураҳмон Саъдий замон руҳига монанд ўзгариб борди. «Олти йил ичида ўзбек адабиёти», «Чиғатой ўзбек адабиёти ҳам шоирлари» «Инқилоб» журнали. 1922, 7—8, 9-, 10-сонлар) мақолаларида бугунги адабиёт мафкураси, мундарижаси ва услубини кескин қоралаган эди. Шунга ўхшаш у аввалига Чўлпонни хўб мақтаган бўлса, кейинчалик Чўлпонни танқид қилди. Озод Шарафиддинов «Чўлпонни англаш» китобида: **«...Абдураҳмон Саъдий 1924 йилда Чўлпонга, умуман илиқ муносабат билдириб мақола эълон қилганини айтгандик. Афсуски, домланинг эътиқоди унчалик мустаҳкам эмас эканми ёки бошқа бирон сабаб биланми, 30-йилларда энди Чўлпонни аямай дўппослай бошлади. Жумладан, «Ҳозирги пролетар адабиётида синфий кураш» деган мақоласида ёки «Ўзбек буржуа адабиёти» деган дарслигида Абдураҳмон Саъдий Чўлпонни муттасил «жадид, буржуа ёзувчиси, ашаддий миллатчи» деб таърифлайди»** (23—24-бет) деб ёзади.

Алишер Навоийнинг беш юз йиллигини нишонлаш ҳақида ҳукумат қарори эълон қилингач, Саъдий сингариларнинг Навоийга муносабати ўзгарди.

Саъдий диссертациясида Навоийнинг «Айни ҳақиқатдур мажоз» иборасини бирёқлама, яъни Навоийнинг моддиюнчи эканлигини кўрсатувчи асос, деб билади, талқин қилади. Бир ўринда Саъдий қалб ақлга айланади деб ёзади, аслида, гап қалбнинг тиниқлашуви хусусида бормоқда. Муаллиф Навоийнинг ишқий ҳижронлари тасвири реалистикдир деб ёзадики, бу даъвога зинҳор қўшилишнинг иложи йўқ.

Диссертация муаллифи ёзганидек, Навоий дунёқараши халқ қўзғолонлари таъсирида шаклланган десак, у ҳолда Навоий катта бой эмас, инқилобчи бўлиб етишмоғи даркор эди. Шунингдек, Навоийнинг ижодда эришган ютуқларини таъкидлай туриб, муаллиф «Навоий формализмга қақшатқич зарба берди» дейди. Навоий ажойиб бадиий асарлар яратди. Аммо адабиётдан иқилоб яратди дея олмаймиз. Назмда эскича услуб Навоийдан кейин ҳам қўлланаверди.

Шайхларни фош этиш Навоийгача ҳам бор эди. Навоий ҳам сода, нососда шайхларни ҳажв қилди. Бундан Навоий сўфизмга салбий муносабатда бўлган деган хулосани чиқариш ножоиз. Саъдий бир ўринда Навоий лирикасини рус символистлари асарлари билан яқин алоқада дейдики, бундай талқинга зинҳор қўшилиб бўлмайди. Бошқа ўринда Фарҳодни инқилобийлаштиришга уринади.

Алоҳа, А. Саъдий Навоий ижоди, ҳаёти, асарлари, қаҳрамонларини ўта замонавийлаштириб, коммунистик мафкурага мослаштириб талқин, таҳлил қилганки, бундай йўл фанда ҳозир сохталаштириш деб баҳоланади. Бироқ ҳар нима бўлганда ҳам Абдураҳмон Саъдий мураккаб даврнинг ўнқир-чўнқирларидан, хавф-хатарларидан ўта олган, замонасининг маҳзун, зиддиятларга тўлиқ қўшиғини куйлаб ўтган шахслардан биридир. Унинг шахсини ва илмий фаолиятини танқидий кўз билан ўрганишнинг ўзиёқ яқин ўтмишда адабий муҳит ва адабиётшунослик фани қандай ҳолатда бўлганлиги ҳақида келгуси авлодларга ёрқин таассурот беради.

Абдуғафур РАСУЛОВ,
ТошДУ доценти

Хадемай ишкомлар тўлиб қолади

КИМГА ТЎЙ,

Касофат

Хотамтой қишлоғлик Расулжон ўғлига тўй қилди. У ҳам бошқалар каби бирга ишлаётган жамоасини зиёфатга таклиф этди. Соат 12 лар чамасида бошланган «ўтириш» қарийб икки соат давом этди.

Ўзингиз биласиз, ҳозирги пайтда «коллектив» олдига спиртли ичимлик қўймаслик... мумкин бўлмай қолган. Айрим бойваччалар ҳатто наҳорги ошга ҳам турли шиша идишларга «қамалган» оғу тўла ичимликларни қалаштириб ташламоқда.

Расулжон ҳам ҳамкасбларини ўша куни роса «хурсанд» қилди. Тракторчи Абдусалом Эралиевнинг кайфи ошиб қолди. У аранг трактор саройининг қоровулхонасига етиб келди-да, қоровул ўрнига ётиб, донг қотди. Унинг ҳамкасби Машрабжон Мирзаҳамдамов ҳам маст ҳолда саройга келди. Ўзига бириктирилган трактор ёнилғи бўлмагани учун юрмас эди. У Абдусаломни уйғотмоқчи бўлди. Лекин уйғота олмади. Қоровул Эркинжон Рўзиевнинг олдига келди.

— Абдусалом аканинг тр... тракторини бериб туринг. Банисаға бориб келай, хотин касал, — деди дудуқланиб.

— Бу ерда турган тракторларга мен жавоб бераман. Бориб дамингни ол. Чарчаб қолибсан, — деди қоровул.

Лекин Машрабжон сурлик қилиб тураверди. Қоровул ўз юмуши билан кетгач, Абдусаломга қарашли Т-28 русумли, 53-87 ФР рақамли тракторни юргизиб, кўчага ҳайдади. Қоровул ҳайҳайлаганча қолаверди.

Спиртли ичимлик таъсирида ўзбошимчалик билан йўлга тушган Мирзаҳамдамов трактор тезлигини тобора ошириб борди. Йўл бўйларида бепарвогина турган одамлар ўзларини аранг четга олиб қочар эдилар. Бироқ... тўйхонадан 500 метр ўтганда фожиа рўй берди. 6 ёшли қизалоқ Дилфуза Мирзаахмедова трактордан ўзини олиб қочолмади. Мурғак вужуди баҳайбат ғилдираклар тагида қолди...

Воқеа 1998 йилнинг 14 август куни содир бўлди. Машраб Мирзаҳамдамов қилмишига яраша Ўзбекистон тумани судининг ҳукми билан 5 йилга озодликдан маҳрум этидди.

Лекин, ота-онасининг эркаси, бийрон-бийрон сўзлар билан ҳаммани ўзига жалб қиладиган Дилфуза энди тенгқурлари даврасида йўқ. У униб-ўсганда балки муаллима бўлиб етишарди, балки шоира, балки шифокор бўларди, ўлмаса ОНА бўларди. Шуниси дилни оғритади, армонга тўлдиради.

Сизга тафсилотини ҳикоя қилган бу қисматга юзаки қараб бўлмайди. «Ўзбекистон» жамоа хўжалиги раҳбарлари, инженер-техник ходимлар, ишчи-хизматчилар орасида одоб-ахлоқ, маънавият, маданият, маърифатдан иш олиб боришмаётганга ўхшайди. Бошқа ерлар, хўжаликларда бу каби бепарволиклар йўқ, деб ўйлайсизми?

Тўхтасин МИРЗАРАҲМАТОВ
Ўзбекистон тумани

КИМГА АЗА

ОДАМЛАР ЎРТАСИДА

92 ГА КИРИБСИЗ...

Баъзан жамоат ўртасида, давралар, оилавий учрашувларда мендан ёшимни сўрашади. Мен мамнуният билан умримнинг тўқсон иккинчи баҳорини қаршилаётганлигимни айтаман. Врачлар, шогирдларим, ёш-яланглар мендан бардам яшаб, узоқ умр кўришнинг сирлари нимада экан? — деб суриштиришади. Мен уларга бажонидил жавоб бераман. Болалик йилларини, ота-онамдан ҳали гўдак чоғимда айрилиб, етимликда, поччам, қариндош-уруғлар тарбиясида ўсганим, Ойбеклар билан бирга ўқиганим, Чўлпонлар суҳбатида бўлганларим, йигирманчи-ўттизинчи йилларда барча кўзга кўринган зиёлилар билан учрашганларим, тинмай ўқиб, илм эгаси бўлганим, геодезия соҳасини мукаммал ўзлаштирганим, кўп китоб-қўлланмалар ёзганим, тадқиқотлар ўтказганларимни ҳикоя қилиб бераман.

Мана, ҳаммаси бўлиб 63 йил ишлабман. Шу давр ичида техника фанлари номзоди, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган фан-техника арбоби, профессор унвонларини олдим. Ўзимнинг Беруний ва Хоразмийлар асос солган геодезияга дахлдорлигимдан фахрланиб юраман.

Тетиклик, фикр тиниқлигининг сири балки шу даҳо алломаларга эътиқод қўйиб, ҳамиша улар изидан бориш, улар ишларини давом эттиришга интилганимдандир? Яна ким билсин? Бошқаларга ўрнак бўлиш учун бошқалардан ўрнак ола билиш ҳам керакдир?

Рост, мен ҳеч қачон ичмадим, чекмадим, чакки юрмадим. Умр узоқликнинг сири шу жуда оддий уч нарсада эмасмикин? Мен ҳозир ҳам шу фикрдаман.

Турли шаҳарларда жуда кўп илмий йиғинларда қатнашдим. Беруний, Хоразмийларнинг геодезия таълимотлари хусусида маърузалар қилдим.

Ҳозир ҳам одамлар ўртасида бўламан. Учрашувларда мендан:

— Домла, ёшингиз 92 га қараб улғайибди. Ҳамон жуда тетиксиз, фикрларингиз, сўзларингиз ҳам тиниқ, равшан. Бунинг каромати нимада? Айтолмайсизми? — деб сўрашади.

Мен уларга соғлиғимдан нолимаслигимни айтаман. Врачларим мени муолажа тариқасида текширишганда, хурсанд бўлишади. «Қон айланиши жуда яхши», дейишади.

Ичмаслик, чекмаслик яхши. Қатъий тартиб-интизом билан яшаш яхши. Шулар билан бирга, доимий ҳаракат ҳаммасидан аълороқ. Тетикликнинг бор сири — ҳаракатда. Ҳозиргача иложи борича пиёда юришга интиламан. Иккинчи сири — ҳеч қачон давлат, жамият, бирон бир шахсга хиёнат қилмай, қўрқувсиз, хавф-хатарсиз кун кечириш; ҳаловат жисмоний ва маънавий бўлади — уларга эришган одам узоқ, яхши умр кўради. Лекин ҳаловат ўз-ўзидан келмайди. Уни ақл-идрок билан яратиш керак бўлади.

Илгарилар ер чопардим, рўзғор учун экин-тикин қилар, дов-дарахт, токларга қарар, шу парваришда ўзим ҳам кўп ҳузур олардим. Ҳаловатнинг яна бир манбаи — одамлар билан яхши, дўстона, самимий, ҳалол муомалада бўлиш. Бу асабларни сақлайди, ортиқча уриниш, койинишларнинг олдини олади.

Яна бир муҳим нарса, бу — доим тўғри овқатланиш; нима ейиш, нима ичиш ва буларнинг фаслларга кўра меъёрини билиш, шу меъёрга риоя этиш умрни узайтиради. Беҳаловат, шошиб-пишиб, бефарқ овқатланиш — кони зиён.

Мен ўз табиатимда шундай тартиб-интизомли, режали ҳаёт тарзини тарбияладим ва ҳамма вақт бунга эътибор бердим. Уч ўғил, уч қиз, 28 набира ва 23 эварам ўсиб-улғайишяпти. Мен уларнинг тинч-тотувлиги, мендан бошланмасмикин деб ўйланаман.

Бундай гапларни ҳикоя қилиб берсам, эшитганлар ҳаяжонланишиб: «Дуо қилинг, сизга ўхшайлик, сизнинг ёшингизга етайлик», — дейишади. Уларга ҳамиша яхши истаклар билдириб, дуо қиламан. Жудолик бўлмасин. Ота-онларингизни яхши парвариш қилинглар, қаровсиз қолдирманглар. Мусибат келмасин, келганда, сабр-бардошли бўлинглар. Ортиқча ваҳима, васвасаларга берилманглар, дейман. Хурсанд бўлишади. Одамга, нима, кўп нарса керакми?

Яшаш сирлари

ТИЛ САБОҚЛАРИ

Навоий номидаги таълим-тарбия техникуми талабаси эдим. 1924-25-йиллар бўлса керак. Бир куни устозимиз Мунаввар қори берган топшириқни икки ўқувчи бир хонада ўтириб бажарар эдик. Мунаввар қори ҳам шу хонада бизга ёрдам берар эдилар. Бирдан эшик очилиб техникум мудири Эсон афанди, тил ўқитувчиси Шорасул Зуннун ва нотаниш бир кимса кириб келишди. Мунаввар қори ўринларидан туриб, уларни хуштавозе қабул қилиб, бўш стол атрофига ўтказдилар.

Мен ва шеригим орқадаги столда топшириқни бажарар эдик. Улар ўзаро турли масалалар ҳақида сўзлашдилар. Биз ярим-ёрти эшитар эдик. Нотаниш кимса (кейин билсам, маориф ходими Маннон Рамз экан) деди: «Эсон афандим, техникумда ҳар соҳадаги илм эгалари йиғилганки, булардан фойдаланиш керак. Тилимиз қоидалари ҳақида ёшларга дарслик керак. Ҳурматли Мунаввар қори, Шорасул Зуннунлар каби олимлар бу ишга бош қўшсинлар. «Ўзбек тили қоидалари» номида бир дарслик ёзилса яхши бўлар эди». «Бу хайрли ишни маориф бўлими ҳар томонлама қўллайди ва ёрдамда бўлади, — деди Эсон афанди Маннон Рамз сўзларини қўллаб. — Техникум маъмурияти ҳам ёрдамини аямайди», — деди.

Кейин Мунаввар қори: «Бундай шарафли вазифани бажони дил қабул қилиб, бажаришга тайёрман. Сиз масалани кўтаришингиз билан фикримда режа туза бошладим. Бу тил соҳасидаги китобни ёзишга танилган Шорасул Зуннун, Қаюм Рамазонларни жалб қилиш керак. Менингча, китоб номини «Тил қоидалари» ўрнига «Тил сабоқлари» дейиш ижобийроқ бўлар. Менинг ўйловимки, бу дарслик бир китоб эмас, бир неча китоб бўлса керак, чунки жуда кўп мисоллар билан бойитишга тўғри келар», деди. Унинг фикрини ҳаммалари қўллашди. Шу чоқ Маннон Рамз: «Адабиёт устида ҳам гап бўладими?» — деб савол берди. Мунаввар қори бунга: «Китобнинг номи, «Тил сабоқлари» бўлгач, унда ўзбек тилининг қонун-қоидалари устида сўз бўлади. Адабиёт қоидалари алоҳида китоб бўлиб чиқиши керак», — деди. Эсон афанди уни қўллаб: «Ҳа, адабиёт алоҳида мавзу. Мен ўз тажрибамда кўраман ва кўп қийналяпман. Адабиёт ҳақида ҳам дарслик зарур. Бу ишни Абдураҳмон Саъдийга топшириш керак. У жанобнинг тажрибалари кўп. Материаллар ҳам қўлида бор бўлса керак», деди. Мен ўз ишимни қўйиб, улар гапига қулоқ солар эдим. Чунки ҳаммамиз китоб, қўлланма йўқлигидан қийналар эдик.

Шоҳид Эсон афанди Туркияда таҳсил олган киши бўлиб, турк ва ислом тарихларидан хабардор ва техникумда адабиётдан дарс берар эди. Сўзлаганида ҳар бир кишига «афандим» деб мурожаат қилганидан бўлса керак, унга «афанди» лақаби қўйилган, исмини айтганда, албатта «афанди» сўзи қўшилиб, «Эсон афанди» дейилар эди. Унинг миллати турк бўлган дўсти Иброҳим афанди эса Ғарб тарихидан дарс берар эди. Юқорида келтирилган, биз тасодифий гувоҳ бўлган учрашувда тил сабоқларига асос қўйилди ва бу иш амалга ошди. Мен шунинг учун бу гапларни эслаяпман. Мунаввар қори, Шорасул Зуннун ва Қаюм Рамазонлар томонидан ёзилган «Тил сабоқлари» китоби кейин тўрт бўлимда (тўрт китоб ҳолида) нашр этилди. Биз ўқувчилар шу китоблардан фойдаландик. Тил қонуниятлари, бойликларини англадик.

Кейинчалик мен Эсон афандининг укаси Абдурашид ака билан Номиқ Камол номидаги мактабда бирга ишладим. Мактаб ва уйи Сассиқ ҳовуз маҳалласида эди. Эсон афанди ҳам шу ҳовлида турган, кейин Хадича номли татар ўқитувчига уйланиб, бу ердан кетган эди. Ҳадича хоним бизга рус тилидан дарс берар эди. Эсон афанди кўп яшамай ўлиб кетди. Мустабидлар буюк инсон Мунаввар қорини «халқ душмани» деб қамади. Шорасул Зуннун ҳам шўро қамоқларида азоб чекди. У «Ҳавойиж диния» номли уч китобдан иборат асар ҳам ёзган, унда дин қоидалари ёритилган эди.

Қодир НОРХЎЖАЕВ,
профессор

ОПЕРА ФИДОЙИСИ

Ҳузурингизда опера... Мусиқа, драма ва поэзиянинг пардаларда уйғунлашувидан руҳингизда мавжлар олами сувратлана бошлайди. Қалбларни ўз тўлқинларига олиб, сирли завқларга ошно этади, кўнгил талпинишлари кўзларда қалқади беихтиёр. Томошабин шу лаҳзаларда бир майдон — бир дунё бўлади, кўнгилдай чексиз у, опера эса шу майдонни забт этади.

Гўзал опера бу сарҳадсиз майдонга ўз-ўзидан кириб келмайди, албатта. Унинг мўъжизаларини ҳаракатга келтирувчилари — ижодкорлари бор. Улар ҳамиша улуғ машаққатлар ила мусиқанинг гоҳ уфқлари, гоҳ уммонлари аро илҳом каби кезадилар, нур олиб — нур, дур териб маржон узатадилар.

Ажойиб инсон Андрей Евсеевич Слоним Алишер Навоий номидаги Давлат Академик Катта театрининг етук режиссёрларидан бири. Мана, неча йилдирки, унинг мухлислар қалбидан жой олган 40 дан зиёд опералари, театр саҳналарини ҳайрат конига, томоша залларини муҳаббатли нигоҳларга тўлдириб келади — «Кармен», «Алеко», «Соғинч», «Евгений Онегин», «Лючия ди Ламмермур», «Баттерфляй хоним», «Али бобо ва қирқ қароқчи»...

Яқинда таниқли режиссёрнинг Катта театрда рус миллий маданият маркази билан ҳамкорликда жозибали ижодий кечаси бўлиб ўтди. Унда ижодкор саҳналаштирган опералардан кўплаб саҳналар қўйилди, ариялар ижро этилди. Йиғилганлар кечада режиссёрнинг актёр сифатида ҳам гўзал чиқишини томоша қилиш бахтига муяссар бўлдилар. Саҳна яна олқишу гулларга тўлди. Шу куни севимли санъаткоримизнинг таваллуд айёми — 50 йиллик юбилейига бу қувонч гулдасталари, мухлислар, дўстларнинг завқ тўлқинлари бебаҳо бир ҳадя бўлди. Ушбу мусиқий-бадиий шоу севимли режиссёримизга яна беҳад илҳомлар бағишлади, орзуларни кўпайтди, яна қанча янги асарлар саҳналаштириш — санъат яратиш истаги ижодкор дилида тоза ғунчалаган бўлса, ажаб эмас.

Дилором АБДУЛЛАЕВА

БАДАВИЙ ВА ФАЙЛАСУФ

Бир бадавий туясига иккита хуржун ортиб, устига ўзи ҳам миниб, сафарга отланибди. Йўлда уст-боши хароб бир файласуфни учратиб, у билан гаплашиб кетибди. Суҳбат орасида файласуф бадавийдан сўрабди:

— Туянгдаги хуржунларда нима бор?

— Биттасида буғдой, иккинчисида қум.

— Қумни нима қиласан?

— Қум борлиги учун туянинг устида иккала томон бир ёққа оғмай, тенг кетади.

— Агар буғдойнинг ярмини бир хуржунга, қолган ярмини иккинчисига солганингда, ҳам ўзингга, ҳам туянгга осон бўларди.

Бу гап бадавийга жуда ёқибди:

— Тўғри айтдинг, — дебди. — Бу ҳақда ўйлаб кўрмабман.

Кейин файласуф айтганидек қилибди. Шундай ақлли одамнинг хор-зор бўлиб юрганига ҳайрон бўлиб, қизиқсиниб сўрабди:

— Эй, ақлли одам! Сен нега шунча ақлинг билан хор бўлиб юрибсан? Аслида ё подшоҳ ёки вазир бўлишинг лозим эди-ку! Тўғрисини айт, кимсан ўзи?

Файласуф жавоб берибди:

— Иккови ҳам эмас, оддий одамман.

Бадавий яна сўрабди:

— Қанча туянг, мол-ҳолинг бор?

— Битта ҳам йўқ.

— Ҳеч бўлмаса дўконинг, дўконингда молинг бордир?

— На дўконим, на молим ва на юртим бор. Мен файласуфман.

— Пулинг бордир?

— Қанақа пул? Нон олишга бир чақам ҳам йўқ. Ҳеч вақосиз сарсон юраман. Шунча ўрганганларимдан фақат бош оғриғи-ю, қуруқ хаёл орттирдим, холос.

Бу жавобдан бадавийнинг қаттиқ жаҳли чиқибди ва:

— Йўқол, ёнимга яқинлашма, — дебди. — Сенинг насиҳатинг менга ҳам зарар келтиради. Сен у йўлдан кет, мен бу йўлдан кетаман. Бир хуржунимда буғдой, иккинчисида қум бўлиши сенинг қуруқ, бефойда фалсафангдан минг марта яхши...

Ибратли ҳикоятлар

ТИЛАНЧИ ВА САХИЙ

Иттифоқо, бир тиланчи сахийлиги билан эл оғзига тушган дўкондор олдига кириб, ундан садақа сўрабди. Дўкондор озгина пул берибди. Буни кўрган биродарлари тиланчи кетганидан кейин дўкондорга:

— Яхши иш қилмадинг. У берган пулингга кабоб олиб ейди, — дейишибди.

Шунда дўкондор дарров тиланчининг орқасидан югурибди ва унга етиб олиб, яна пул берибди. Ҳайратга тушган биродарларига эса шундай дебди:

— Мен тиланчилар кабоб ейишини билмас эдим. Сизлар айтганингиздан кейин садақа қилган пулим кабобга етмаслигини англаб, тиланчига яна пул бердим.

ДАРАХТНИНГ ГУВОҲЛИГИ

Бир киши ҳажга кетаётиб бисотидаги 1000 динорни биродарига ташлаб кетибди. Ҳаждан қайтгач, омонатини сўрабди. Биродари эса тонибди.

— Мен сендан ҳеч қандай пул олганим йўқ, — дебди.

Ҳожи қозига арз қилибди. Пулни биродарига бир дарахт тагида берганини, ҳеч қандай гувоҳи йўқлигини айтибди. Шунда қози:

— Бориб ўша дарахт шохидан олиб кел. Балки у гувоҳлик берар, — дебди.

Ҳожи кетибди. Қози қандайдир китобни олиб ўқий бошлабди. Бироздан кейин бошини кўтариб, тонувчига дебди:

— Мунча кеч қолмаса? Йўқ бўлиб кетди-ку.

Шунда ҳожининг биродари ўзи билмаган ҳолда:

— Келиб қолса керак. Дарахт анча узоқда, — деб юборибди.

Бу гапни эшитган қози кулимсираб:

— Кўрдингми? Дарахт гувоҳлик берди, — дебди.

Салима МУЛЛАБОЕВА
тайёрлади.

АЖАЛ СИРЛАРИНИ ОЧГАН АЁЛ

У аслида ким эди — таркидунёчиликка юз тутган тақводор аёлми ёхуд ўзга оламдан юборилган нажоткорми?

Сир-синоатлар

Уруш бир кун давом этадими, юз йилга чўзиладими, барибир, моҳияти битта: албатта, қирғин бўлади — инсон қони тўкилади. Албатта, вайронагарчиликлар рўй беради — шаҳар-қишлоқлар ўт ичида ёнади. Энг даҳшатлиси, қонли можароларни бир тўда кимсалар бошлайди-ю, жабр-кулфатини халқ, бегуноҳ одамлар тортади.

Навбатдаги урушдан сўнг Францияда ҳам худди шундай вазият юзага келганди. Шаҳид кетганларнинг ғамбода оилалари мотам тутишарди. Минглаб ота-оналар, аёллар ва болалар бедарак йўқолган жигаргўшалари йўлларига кўз тикишарди.

Ивонна Берто ҳам тирик бевалардан бири эди. У эрини кутарди, илинж-ла ҳали у—ҳали бу ташкилотга мурожаат этарди.

Афсус, узоқ йиллик изланишлари зое кетди. Ҳеч ким унинг дардига малҳам тополмади. Эрининг на ўлигидан, на тиригидан хабар беролмади. Оқибат умидсизликка тушган Ивоннага бу дунёда яшашнинг қизиғи қолмади. У руҳан эзиладиган, ўзини ўзи ўлдириш ҳақида ўйлайдиган одат чиқарди.

Сокин кузнинг сокин бир тонги эди. Беҳол Ивонна кўзгу олдида ўтириб, эринчоқлик билан сочларини тарарди. Бир маҳал хонада ўзидан бошқа яна кимдир борлигини сезгандай бўлди. Алланечук ҳадик аралаш ҳушёр тортди. Шошиб ўрнидан турди. Ён-верига олазарак боқди. Йўқ, адашибди, хонада ҳеч ким йўқ эди. Яна кўзгу қаршисига чўкди. Қўлига тароғини олиб, ойнага қаради-ю, мулойим жилмайиб турган аёл аксини кўрди. У ниҳоятда хушрўй, гўзал эди. Эгнида роҳибалар кийими бор эди.

Ивонна «Кўзимга алламбалолар кўриняпти, ақлдан озяпман, шекилли», деган ёмон хаёлга берилди ва бехосдан қичқириб юборди. Шу асно ҳушини йўқотиб, ерга қулади...

Шифокорлар унинг соғлиғини обдон текширишди. Пировардида, «асаблари чарчаган» деган хулосага келишди. Ўзаро фикрлашиб, даволаниш учун уни алоҳида санаторийга йўллашди.

Орадан неча кун ўтди. Бироз ўзига келиб қолган Ивонна санаторий ҳовлисидаги кўздан холи шийпончада танҳо ўзи китоб ўқиб ўтирарди. Бир пайт, ердан чиқдими, кўкдан тушдими, англолмай қолди, шундоққина рўпарасида нотаниш аёл пайдо бўлди. Ивонна илк қарашдаёқ уни таниди: бу ўша — гўзал чеҳраси кўзгуда намоён бўлган дилбар роҳиба эди. «Келинг, танишайлик, — деди у худди ўтган сафаргидек мулойим кулимсираб. — Менинг исм-шарифим Флоранс Бланш. — Кейин қўшимча қилди. — Сизни анчадан буён орқаваротдан кузатиб юриб, ёқтириб қолдим. Дўстлашсак деган ниятда эдим...»

Унинг айтгани бўлди. Ҳаял ўтмай иккиси тил топишди. Доимо бирга-бирга сайр қиладиган бўлишди. Аммо бу яқинлик армонли хотима топди.

Улар одатдагидай дарё соҳилида айланиб юришганди. Флоранс Ивоннани қўлтиқлаган кўйи оҳиста қадам ташларкан, шу ерда рўй берган бир фожиани ҳикоя қилиб берди. Айтишича, анча йиллар бурун дарёдан сал наридаги ялангликда оғир жанг бўлибди. Шунда ёшгина йигит қаттиқ яраланибди. Кейинчалик унинг жароҳатлари битиб кетибди. Бироқ хотираси бутунлай йўқолибди. Ўз кечмиши, насл-насаби, қариндош-уруғларини эслолмайдиган бўлиб қолибди. Хотирасиз кун кечириш нақадар даҳшат эканлиги ўзингизга маълум. Руҳи эзилган йигит ўйлай-ўйлай сўнг чорани қўллабди. Мана шу ерга келиб ўзини дарёга отибди, сувга чўкиб ўлибди.

Флоранс сўзини тугатиб, узоқ жим қолди. Сўнгра Ивоннага маъюс бир нигоҳ ташлади-да, марҳум жангчининг юз-кўзларини, гавда тузилишини, гўёки ўзи кўриб тургандек, аниқ-тиниқ тасвирлаб берди. Ивоннанинг юраги бир ҳаприқиб кетди. Чунки Флоранс айтган одам, шубҳасиз, унинг бедарак кетган турмуш ўртоғи эди. Қанча йиллар бор-йўқлигини билолмай зор-зор кутгани эди.

Ўша тун у мижжа қоқмади. Аччиқ-аччиқ йиғлади. Эрталабга борганда эса мутлақо бошқа аёлга айланди. Қалбида ҳаётга муҳаббат уйғонди. Бундан буёғига фақат ўзи учунгина эмас, жувонмарг кетган эри учун ҳам яшашга шайланди. Бу аҳдини Флорансга айтмоқчи эди, унга раҳмат демоқчи эди. Таассуфки, роҳиба дугонасини учратмади. Ўша куни ҳам, кейин ҳам ҳеч қачон тополмади. Флоранс ўзидан на бир из, на бир белги қолдирмаганди. Қай тариқа пайдо бўлган бўлса, айнан шундай тарзда — сирли равишда ғойиб бўлганди.

Ивонна энди эри қолиб, у ҳақда хабар берган саховатпеша роҳибани излай бошлади. Муддаоси ушалмагач, газетага эълон берди. Барибир, фойдаси тегмади. Флорансдан сас-садо бўлмади. Унинг ўрнига юзлаб аёллар жавоб йўллашди. Мактубларида Ивоннага ўхшаб уруш туфайли бева қолишганини, тасодифан Флоранс Бланш деган роҳибага дуч келишганини, у сабаб аччиқ ҳақиқатдан огоҳ топишганини ёзишди. Лекин бирортаси ҳам бу қизни қайта кўрмаганини баён этишди.

Хўш, Флоранс Бланш аслида ким эди? Роҳибами? Йўқ! Диний ташкилотлардан олинган маълумотларга қараганда, бунақа исм-шарифли роҳиба ҳеч қачон, ҳеч бир аёллар ибодатхонасида бўлмаган. У ҳолда ким очиғини айта олади: Флоранс ҳаётда бўлганми ўзи? Эҳтимол, у замин фарзанди эмасдир. Эҳтимол, икки ўт орасида қолган аёлларни бор гапдан воқиф этиш, уларга таскин-тасалли бериш учун ўзга бир оламдан ерга юборилган илоҳий зотдир.

Минг афсус, ҳозирча бу саволларга жўяли жавоб йўқ.

Абдунаби ҲАЙДАРОВ
тайёрлади.

Кўлинг гул экан, қизим

Табиат ҳаёти

ТОШ ТАГИДА УНГАН...

Қора-тегин (Ғарм) водийси тоғларида ажойиб ўсимликлар ўсар ва улар чукри, қирмиздиқ, тошбостириқ, ғарч деб аталар экан. Номлари ажойиб, бир оз ғалатироқ ҳам. Бир вақтлар бир ёш йигит менга у ердаги ўсадиган ўсимликлар ҳақида завқланиб ҳикоя қилиб берганди. Унинг тилида ўша ёқларда Обчекка, Қўшуй деган қишлоқлар борлигини илк бор эшитган эдим. — «Тоғлик жойлар, табиати ажойиб, ҳавоси жуда мусаффо», — деб таърифлаганди танишим. Мен бу ўсимликларнинг номини биринчи бор эшитганим учун ундан имкон қадар кўпроқ маълумот олишга интилгандим. Орадан бир неча йиллар ўтдию, иттифоқо, эски дафтарларимни кавлаштириб, ичидан ўша пайт ёзиб қўйилган маълумотни топиб олдим. Дилим севинчга тўлди, чунки кўпчилик бу ўсимликларнинг ўсиши, ривожи ва истеъмол қилиш йўллари ҳақида тўлиқ тасаввурга эга эмаслар. Она табиатнинг саховати чексиз. Унинг инсонга аталган кўпгина мўъжизалари бисёр...

Газетамиз мухлисларини ушбу ўсимликлар билан таништирсам дегандим.

ЧУКРИ. Май ойида ўсади. Июнга ўтгач, танаси қотиб қолади. Натижада ейишга яроқсиз ҳолга келади. Унинг барги катта бўлади. Бўйи 30-40, баъзан эса 50-60 см.га етади. Танасининг ранги бизнинг ғўза рангига ўхшаб ҳам кетади. Жиззах тоғларида ўсадиган равочга ҳам ўхшайди. Ҳаттоки мазаси-да ўхшаш. Унинг ширини ва нордони бўлади. Баъзилар уни тузга ботириб ҳам истеъмол қилишади. Чукрининг яна бир тури бўлиб, унинг узунлиги бор-йўғи бир қаричда тўхтаб қолиши ҳам мумкин. Танасини қовуқдан тозалаб, синдириб ейилади, барги эса ташлаб юборилади.

ТОШ БОСТИРИҚ. Фақатгина тош остида ўсади. Гули бўз рангда, баъзан соч сарғиш рангга ҳам ўхшаш бўлади. Тош тагидан озгинаси — учи, гули кўринади, агар тошни ағдариб кўрсангиз, унинг остидан 3-4та тош бостириқ топиб олишингиз мумкин. (Эҳтимол, тош остида босилиб ётиши учун ҳам уни шу ном билан атаган бўлишса ажаб эмас). Бўйи 30-40 см.га етади, танасининг йўғонлиги баъзан билак йўғонлигича келади. Тош бостириқ ҳам, чукри каби истеъмол қилинади.

ҚИМИЗДИҚ. Танаси бўғин-бўғин бўлиб ўсади, ҳар бир бўғин 5-10 см. атрофида. Ранги кўкиш, майда гули сариқ рангда бўлади. Танасидан майда-майда шохчалар ўсиб чиқади. Бўйи 30-40 см, баъзан 60-70 см.гача етади. Қимиздиқ ҳам чукри, тошбостириқ каби истеъмол қилинади, ҳар учала ўсимлик ҳам тоғда, тошлоқ жойлардагина учрайди.

ҒАРЧ: Оппоқ бўлиб ўсади. Бети товокдан озгина кичикроқ бўлиб, танаси чинчалоқдек бўлади. Аҳён-аҳёнда кетмон сопидеклари ҳам учраб қолиши мумкин. Баландлиги 7-10 см бўлиб, кўриниши қўзиқоринни эслатади. Кўриниши соябонга ўхшайди. Чақмоқ чақиб, ёмғир ёққандан сўнг чиқади. Атиги 2-3 кунгина туради, сўнгра қурт тушиши натижасида истеъмолга яроқсиз ҳолга келади. Баъзан бир кундан сўнг ҳам қурт босиши мумкин. Сабаби, кун ҳароратининг кескин тарзда кўтарилиб кетишидир.

ТАНОВУЛ ҚИЛИШ ҚОИДАСИ: Ёққа қовурилади, агар картошка, гўшт қўшиб қовурилса, янада яхши бўлади. Ёқимли, хушбўй бўлиб, қўй ёғининг таъмини беради. Қимиздиқни нафақат тоғу тошда, ҳатто баъзан юмшоқ ерларда ҳам учратиш мумкин.

Ҳа, табиат инъомларининг тури кўп. Уларнинг номлари ҳам антиқа, хилма-хил. Халқ тилининг гўзаллиги, бойлигини акс эттиради. Инсон яралибдики, у табиат билан узвий ҳолда яшайди. Шу куррамизнинг ҳар бир гиёҳини асрай билсак, келажак авлодлар олдидаги масъулиятни адо этган бўламиз...

Табиат тажовузни ҳазм қила олмайди. Табиатни асрамоқ умумбашарий ишлардан биридир...

Эркин ХАЁНБОЙ ўғли ФИДОИЙ

БАҲОР ТАҚВИМИ

Милоднинг 1999 йил Мартининг 21идан шамсий ҳижрийнинг 1378 йили бошланади. Бу кун Ҳамал ойининг биринчи куни бўлиб, «Наврўз» деб аталади. Баҳор ойлари Ҳамал, Савр ва Жавзодир. Буларнинг Эронча номи Фарвардин, Ўрдубеҳешт ва Хўрдоддир. Туркияда Март ўзгаришсиз «Март», Апрел «Нийсан», Май «Майс» Июн «Хазирон» деб аталади. Тақвимда Март «М», Апрел «А», Май «М», Июн «И» деб берилди.

ҲАМАЛ						
Шанба			7-27 м	14-3 а	21-10 а	28-17 а
Якшанба	1-21 м		8-28 м	15-4 а	22-11 а	29-18 а
Душанба	2-22 м		9-29 м	16-5 а	23-12 а	30-19 а
Сешанба	3-23 м		10-30 м	17-6 а	24-13 а	31-20 а
Чоршанба	4-24 м		11-31 м	18-7 а	25-14 а	
Пайшанба	5-25 м		12-1 а	19-8 а	26-15 а	
Жума	6-26 м		13-2 а	20-9 а	27-16 а	
САВР						
Шанба		4-24 а	11-1 м	18-8 м	25-15 м	27-17 м
Якшанба		5-25 а	12-2 м	19-9 м	26-16 м	28-18 м
Душанба		6-26 а	13-3 м	20-10 м	27-17 м	29-19 м
Сешанба		7-27 а	14-4 м	21-11 м	28-18 м	30-20 м
Чоршанба	1-21 а	8-28 а	15-5 м	22-12 м	24-14 м	31-21 м
Пайшанба	2-22 а	9-29 а	16-6 м	23-13 м	25-15 м	
Жума	3-23 а	10-30 а	17-7 м	24-14 м	26-16 м	
ЖАВЗО						
Шанба	1-22 м	8-29 м	15-5 и	22-12 и	29-19 и	
Якшанба	2-23 м	9-30 м	16-6 и	23-13 и	30-20 и	
Душанба	3-24 м	10-31 м	17-7 и	24-14 и	31-21 и	
Сешанба	4-25 м	11-1 и	18-8 и	25-15 и		
Чоршанба	5-26 м	12-2 и	19-9 и	26-16 и		
Пайшанба	6-27 м	13-3 и	20-10 и	27-17 и		
Жума	7-28 м	14-4 и	21-11 и	28-18 и		

Профессор Алийбег РУСТАМОВ тайёрлади

Миллий Тикланиш
Муассис: Миллий тикланиш демократик партияси

Бош муҳаррир: Иброҳим ҒАФУРОВ

Газета 00136-рақам билан рўйхатдан ўтган.
Буюртма: Г — 0254.
Сотувда нархи эркин.
Ҳажми 2 босма табоқ.
Саҳифаловчи: Холида ИСЛОМОВА
Газета IBM компютерида терилди ва саҳифаланди.
Босишга топшириш вақти 19.40

Манзилимиз: Тошкент-83,
Матбуотчилар кўчаси — 32.
Телефон 133-50-18.
«Шарқ» нашриёт-матбаа консерни босмахонаси. Манзили: Тошкент шаҳри, Буюк Турон кўчаси, 41-уй
Навбатчи — Холли НОРБОЙ